

บทที่ 6

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อวรรณกรรมไทย

ศาสนามีอิทธิพลต่อสังคมมนุษย์มาตั้งแต่โบราณกาล เดิมทีเดียวมนุษย์ยังไม่มีศาสนา มนุษย์ได้ไขว่คว้าหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นความเชื่อถือต่างๆ เช่น แม่น้ำ ต้นไม้ ภูเขา พระอาทิตย์ พระจันทร์ ฯลฯ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ มนุษย์มีศรัทธาและความเชื่อถือในธรรมชาติ ผีसाง เทวดา บรรพบุรุษตลอดจนเทพเจ้าต่าง ๆ นั้นเอง กาลเวลาล่วงเลยมา มนุษย์มีความคิดเจริญขึ้น อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นเหล่าเกิดเป็นชุมชนและสุดท้ายได้นับถือศาสนาอันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันได้โดยสันติ อย่างไม่ก็ดี แม้จะมีศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่ความเชื่อดั้งเดิมในเรื่อง ผีसाง เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ยังคงฝังอยู่ในความเชื่อถือศรัทธาของมนุษย์อย่างแน่นแฟ้น

โดยเหตุที่ศาสนามีความเกี่ยวพันกับจิตใจมนุษย์ เป็นศาสตร์ที่วางแบบฉบับชีวิตให้มนุษย์ เป็นหลักเป็นที่พึ่งของมนุษย์และเป็นประทีปให้ความสว่างแก่มนุษย์ในการดำเนินชีวิต ฉะนั้นการ แสดงออกของมนุษย์จึงมีเรื่องเกี่ยวกับศาสนาแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งถือเป็นเรื่องเบียดเบียนประเพณีที่ ประพฤติปฏิบัติกันต่อๆมา เช่น ประเพณีการเกิด บวช ตาย โกงจุก แต่งงาน การพลีบูชา พิธีกรรม ตลอดจนวันสำคัญทางศาสนา สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาทั้งสิ้น และเนื่องจาก วรรณกรรมเป็นเครื่องบันทึกเหตุการณ์ของสังคมแต่ละยุคสมัยของมนุษย์ ฉะนั้นอิทธิพลของศาสนาจึง ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเป็นจำนวนมาก

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อวรรณกรรมไทยนั้น อาจแยกออกได้ ดังนี้คือ

1. ปรัชญา พุทธศาสนามุ่งสอนให้คนกระทำความดี ละเว้นการกระทำความชั่วและกระทำใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ พุทธศาสนาสอนเรื่องกรรม กรรมเป็นเครื่องบันดาลเป็นเครื่องสร้างทุกอย่าง กรรมคือ การกระทำ กระทำไว้อย่างไรย่อมเกิดผลแห่งการกระทำเช่นนั้น เหมือนชวานาหวานพืชชนิดใดย่อมได้รับผลของพืชชนิดนั้น พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน อภินิหารปัจเจกชนสูตร ว่า

“หญิง ชาย คฤหัสถ์ บรรพชิต ควรพิจารณาเนืองๆว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับรองผลแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักได้รับผลแห่งกรรมนั้น” และใน วาเสฏฐสูตรว่า

“บุคคลไม่ได้เป็นคนชั่ว ไม่ได้เป็นคนดี เพราะชาติ หากเป็นเพราะการกระทำ บุคคลเป็นชวานา เป็นศลิปิน เป็นพ่อค้า เป็นคนรับใช้ เป็นโจร เป็นทหาร เป็นนักบุญชายัญ เป็นพระราชาก็เพราะการกระทำ โลกเป็นไปเพราะกรรม สัตว์ทั้งหลายผูกพันอยู่ที่กรรม เหมือนกับสลักลิ่ม เป็นเครื่องยึดรถ ที่แล่นไปฉะนั้น”

กรรมนี้เองทำให้คนและสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิด เสวยวิบากกรรมอยู่ เมื่อใดดับกิเลส ตัณหาสิ้นดวงใจใสสะอาดบริสุทธิ์ สว่างและสงบปราศจากเครื่องรังรัดใด ๆ แล้ว เมื่อนั้นจะไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก เรียกว่า นิพพาน และในศาสนาฮินดูก็เชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด เช่นเดียวกัน

อิทธิพลของพุทธศาสนาด้านปรัชญาที่เชื่อเรื่องกรรมนี้ ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่องต่างๆ มากมาย ในความคิดของกวีในเรื่องกรรมนี้ มีความคิดว่า กรรมใดที่ทำแล้วย่อมได้รับผลของวิบากกรรมนั้นเสมอ ไม่มีผู้ใดฝืนกรรมลิขิตได้

ในลิลิตพระลอที่อ้างถึงเรื่องกรรม คือ พระลอทูลนางบุญเหลือขอไปหาพระเพื่อนพระแพง ณ เมืองสรอง แต่นางบุญเหลือห้ามไว้เพราะเป็นเมืองศัตรู พระลอทูลเรื่องกรรมว่า ไม่มีใครฝืนกรรมลิขิตได้

“ถึงกรรมจักอยู่ได้	ฉันใด พระเอย
กรรมบ่มีใคร	ฆ่าข้า
กุศลส่งสนองไป	ถึงที่ สุขนา
บาปล่องจำตกข้า	ช่วยได้ฉันใด
ผีไปถึงแล้วและ	ถึงกรรม ก็ดี
दनรกแสนศัลย์	หมั่นไหม้
เสวยสุขโสดเสวยสวรรค์	เพราะอยู่ ก็ดี
บ่อยู่เลยลาไ้	ธิดาแล้วจักไป”

อีกประการหนึ่งที่กวีมักอ้างถึงเสมอเกี่ยวกับเรื่องกรรมก็คือ บุญ ทำให้พบกับ และบาปทำให้ต้องพรากจากกัน ในสมุทรโฆษคำฉันท์ ตอนพระสมุทรโฆษคร่ำครวญถึงนางพินธุมิติ เมื่อพระโพธิ์พรากพระองค์มาจากนาง

“บุญใด ^๕ ไหนไ้ทำ	และมานำไปสมนาง
บาปใด ^๕ ไหนทอนปาง	มาบ่ารสาพะงาม”

นอกจากนี้วรรณกรรมประเภทนิราศ ได้นำเรื่อง กรรม บาป บุญ มาพรรณนาเปรียบเทียบการจากนาง เพราะบาปและเคราะห์กรรมที่พรากสัตว์ ทำให้ผู้อื่นพลัดคู่ครอง เวรกรรมจึงตามสนอง

หรือการทำสิ่งใด ๆ แต่ไม่สมอารมณ์หมาย เป็นเพราะกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน ชัดขวางความสำเร็จ
แนวความคิดเช่นนี้ กวีได้อธิพลมาจากศาสนาทั้งสันตฺ์ ดั้งตัวอย่างจากวรรณกรรมต่อไปนี้

ศรีปราชญ์ คร่ำครวญการจากนาง ในกำศรวลศรีปราชญ์ว่า

“ฤฯรมให้ชู้พราก	กันเพรง ก่อนนา
กรรมแบ่งเอาออกมา	ดั่งน้
เวรานุเวรเอง	พระบอก บารา
ผิดชอบใช้หันหน้า	‘สูล้สองส’

นายนรินทร์ธิเบศร์ คร่ำครวญการจากนาง ในโคลงนิราศนรินทร์ ว่า

“รอยบุญเรา่วมพ้อง	พบกัน
บาบแบ่งสองทำหัน	เท่าสร้าง
เพรงพรากสัต์ว์จำผัน	พลัดคู่ เขาฤฯ
บุญร่วมบาบจำร้าง	นุขร้างเรียมไกล”

พระยาตรังค์ คร่ำครวญการจากนางที่รัก ในโคลงนิราศพระยาตรังค์ ว่า

“จากมาเรื่อล่องน้ำ	เนตรไหล
เวรวิบัติกรรมใด	พี่สร้าง
แรงบาบจึ่งจุงไกล	สมรมึง กุเคย
แรงพี่เดี่ยวสุดมล้าง	จากร้อยแรงกรรม”

สุนทรภู่ ได้ความคิดเรื่อง บาบ บุญ กรรมสนองกรรม จากคติทางศาสนาและแสดง
ออกในวรรณกรรมของตน หลายเรื่อง เช่น

“น้ำก้นองอยู่ในห้องชลาสินธุ์	จะกอบกินเค็มขมไม่สมหวัง
เหมือนไร่คูอยู่ข้างกำแพงวัง	จะเกยวมั่งก็จะเขียนเอาเจียนตาย
ทั้งน้เพราะเคราะห์กรรมกระทำไว้	น้กอะไรจึ่งไม่สมอารมณ์หมาย”
“ศโรราบกราบเท่าให้เปล่าจิต	ว่าคาญคิดอาลัยมิใคร่ทหาย
ชะรอยกรรมทำสัต์ว์ให้พลัดพราย	จึ่งแยกย้ายนิตุราชญาติกา
มาพบพ้อท้อใจด้วยไกลแม่	ให้ตั้งแต่เศร้สร้อยละห้อยทา
ชนน้อยู่ศรีอยุธยา	บิดามาอ้างวางอยู่กลางไพร”
	นิราศเมืองแกลง
“แต่ก่อนกรรมนำสัต์ว์ให้พลัดพราก	จึ่งจำจากน้มน้องให้หมองศรี

เคยไปมาหาหน้องในคลองนี้

เห็นแต่ที่ทองคลองนองน้ำตา”

นิราศพระประธม

นิราศธารโศกของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ อ่างถึงกรรมทำให้พราวจากนางที่รักว่า

“กรรมใดให้จำจาก

เป็นวิบากพราวกันจร

ไกลข้างร้างแรมอร

ให้พี่คร่ำรำโศกา

กรรมใดจำจากเจ้า

สายสมร

ลำบากพราวเจียวจร

จากข้าง

ไกลข้างร้างแรมอร

วราภคย์

เรียมคร่ำครวญอ้างว้าง

แทบให้โหยหา”

อิทธิพลของศาสนาในเรื่อง บาบบุญ คุณโทษ เวรกรรม ผังลึกอยู่ในจิตใจคน สังสม สั้ง สอนกันมานาน กวีซึ่งเป็นผู้หนึ่งในสังคมนุชนีย์ จึงได้สอดใส่ทัศนะกวีในเรื่องนี้ในวรรณกรรมของตน สำหรับกรรม อันเป็นปรัชญาของพุทธศาสนานี้ ขอลงท้ายด้วยบทพรรณนาความรัก ความอาลัยของ พระลอที่มีต่อพระนางลักษณาวดีเป็นบทสรุปเรื่องนี้ ได้ดีที่สุด

“สิ่งใดในโลกล้วน

อนิจจัง

คงแต่บาปบุญยัง

เที่ยงแท้

คือเงาติดตัวตรัง

ตรึงแน่น อยู่เนา

ตามแต่บุญบาปแล้ว

ก่อเกือกรักษา”

2. ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง ธรรมเนียมนิยมในการแต่งวรรณกรรม กวีได้อิทธิพล และแรงบันดาลใจจากศาสนาหลายประการคือ

2.1 บทไหว้ครู กวีถือว่าครูเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ครูเปรียบประดุจดวง ประทีปทำให้เกิดปัญญา กวีจึงเคารพยกย่องครู ฉะนั้นก่อนที่กวีจะเขียนวรรณกรรม จึงไหว้ครูก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคล ครูที่เคารพของกวีได้แก่ พระพุทธเจ้า เทพเจ้าทั้งสามของศาสนาฮินดู คือ พระพรหม พระวิษณุ พระอิศวร และเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ที่กวีเคารพบูชา มีดังนี้

ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า มีบทไหว้ครูบูชาเทพเจ้าทั้งสามของศาสนาฮินดู เพื่อให้เกิดความ ศักดิ์สิทธิ์

“โอมสิทธิสรวงศรีแก้ว แผ้วมฤตยู เองเป็นแท่น แก้วนกลินฟ้ากลิ่นดิน บินเอา ครุฑมาสี สีมือถือสังข์จักรธรณี ภูริอวตาร บสุรแสงลาญทุก ทศกัณฐ์นาย แทนพระแสงศรปลั้ววาด

โอมบรมศวราย ผายผาหลวงอคร้าว ท้าวเสด็จเห็นอ้ววเผือก เอาเงือกเกี้ยวข้าง อ่าง ทัดจันทร์เป็นปิ่น ทรงอินทขยา สามดาพระแพร่ง แก้วเพชรกล้ำขำภิมัจฉไร แทนพระแสงศรอกนิवाद

โอมไชยะไชย ไชโสฬศพรหมญาณ บานเคียรเกล้า เจ้าคลีบัวทอง ผยองเหนือขุนท้าน
 ท้าวรังก่อดิบฟ้า หน้าจตุรทิศ ไทมิตรดา มหาฤทธราไตร อมโดยโลเกษ จงครีศักดิ์ท้าน พิญาณ-
 ปรมาธิเบศ ไทเรศสุริยหัตถ์ เสวยพรหมานทรใช้น้อย ประณมบุญภารดิเรก บูรณพบรู้อริย ก่อมา
 แห่งพระแสงศรพรหมาศ”

บทไหว้ครูในสมุทโฆษคำฉันท์เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าและเทพเจ้าทั้งสามของฮินดู

“ ๐ พระศรีศรีสราสดา	มีพระมัทรีมา
นุภาพพันตยาคี	
๐ เนื่องนาคอสุรกษัตริย์	โอมณเฒ่าโอมลี
บ่าบวงในบาทกมล	
๐ โปรตโลกทั้งสามภูมิณฑล	ท้าวพรหมบดล
ก็ถึงแก่สรณบคลา	
๐ ขอนบ้น้อมด้วยใจสา	ทรทูลบาทา
รพินทุพระมุนีวร	
๐ ไหว้ไทธาดาสังข์กร	พระพิฆเณศ
ศักดิ์ไชยเดชะ	

บทไหว้ครูในอิติราชาคำฉันท์ กล่าวบูชาพระรัตนตรัย พระพรหมและพระคเณศ

“ ๐ ข้าขอเทิดทนมัยประณามคุณพระศรี	
สรรเพชญ์พระผู้มี	พระภาค
๐ อภิธรรมมาภิสมัยพระไตรปิฎกวางย	
ทรงคุณคณิงมาก	ประมาณ
๐ นบสงฆ์สาวกพุทธพิสุทธอริยญาณ	
นาบุญบุญบุญบาน	บโรย
๐ อีกร่องค้ำอาทิกวีปริยุดมโดย	
ดำรงดำรงบโรย	ประพันธ์
๐ ผู้เริ่มรังพจมานตระกาลกมลกรรณ	
กัมกราบพระคุณชั้น	คเณศ”

บทไหว้ครู ในสุภาษิตสอนสตรี กล่าวบูชาพระพุทธเจ้าว่า

ต่างประทีปโกสุมปทุมเทียน	“ประณมทักถันมัสการขึ้นเหนือเคียร
	จำนงเนี่ยนนบาทพระศาสดา

อันเป็นมิ่งโมลีสีทวีป
ก็ล่วงลับดับไกลนัยนง

ดั่งประทีปส่องทั่วทุกทิศา
ลุ่มหาห้องนิพพานสำราญรมย์”

2.2 บทชมความรุ่งเรืองของศาสนาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ฉะนั้นหากบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง กษัตริย์ทรงทศพิชราชธรรมแล้ว ศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองไปด้วย เพราะพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก เมื่อศาสนาเจริญรุ่งเรือง บ้านเมืองสงบสุข วรรณกรรมจึงเกิดขึ้นมากมาย บทวรรณกรรมส่วนใหญ่ นอกจากจะชมความมั่งคั่งของบ้านเมือง ความกล้าหาญของกษัตริย์แล้ว ยังชมความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาอันเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจด้วย เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง แสดงความรุ่งเรืองของศาสนา ว่า
“กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฐาราส มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปู่ครู..... มีเถร มีมหาเถร
เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหง กะทำโอยทานแก่มหาเถร
สังฆราชปราชญ์เรียนจบปฏิภไตรหลวงกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลุกแต่เมืองศรีธรรมราชมา ในกลาง
อรัญญิกมีพิหารอันหนึ่ง มันใหญ่สูงงามแก่กม มีพระอัฐาราสอันหนึ่งลุกขึ้น”

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ ชมความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาว่า

“อยู่ชยาศยั้งฟ้า	ลงดิน แลฤๅ
อำนาจบุญเพรงพระ	ก่อเกื้อ
เจดีย์ล่ออินทร	ปราสาท
ในทาบทองแล้วเนื้อ	นอกโลรม
พรายพรายพระธาตุเจ้า	จยรจนนทร แจ่มแฮ
ไตรโลกยเลงคือโคม	ค่าเข้า
พิหารรเบียงบรร	รุจิเรช เรื่องแฮ
ทุกแห่งห้องพระเจ้า	นงเงือง
ศาลาอเนกสร้าง	แสนเสา โสดแฮ
ธรรมาสงูใจเมือง	สุฟ้า
พิหารย่อมฉลักเจลา	ฉลุแผ่น ไส้ना
พระมาศเลื่อมเลื่อมหล้า	หลอแสง”

โคลงนิราศนรินทร์ ชมความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาว่า

“อุยธยายคล่มแล้ว
สิงหาสน์ปรางค์รัตนบรร
บุญเพรงพระทากสวรรค
บังอบายเบิกฟ้า

เรื่องเรื่องไตรรัตน์พัน
รินรสพระธรรมแสดง
เจดีย์ระตะแซง
ยลยั้งแสงแก้วแก้ว
โบลักระเบียงมรทพพัน
ธรรมาสันศาลาลาน
หอไตรระนังขาน
ไชประทีปโคมแก้ว

นิราศกรุงเก่าของมหาฤกษ์ ชมความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ว่า

“อารามอร่ามห้อง
ไตรรัตน์เรืองสากล
นำสัตว์สู่สกล
เจดแจ่มใจดินฟ้า
พุทธรูปพระก่องแก้ว
สรีตราชอารามพรต
โปรดสรรพสัตว์ทศ
ครองพิภพเย็นแผ้ว

ลอยสวรรค ลงญา
เจ็ดหล้า
ศาสน์รุ่ง เรื่องแฮ
ฝึกฝนใจเมือง

พันแสง
คำเข้า
เสียดยอด
แก่นหล้าหลากสวรรค
ไพฑาร
พระแผ้ว
ภายคำ
กำฟ้าเพื่อนจันทร์

ธราดล
กำหล้า
ทิพย์โมกษ์ เมืองเอย
เฟื่องพันฝึกบุญ
มรดก
เพริศแพรว
ทศนบ เมืองเอย
อยู่เพียงพุทธองค์

2.3 ชาดก ชาดกคือ ลักษณะคำสอนประเภทหนึ่ง ในนวัคสัตตศาสนาของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนที่เล่าเป็นนิทานสอนใจ มีคติธรรมแฝงอยู่ในเรื่อง พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโดยยกนิทาน ประกอบเพื่อให้ตรงกับจริตและอุปนิสัยของผู้ที่จะทรงสั่งสอนนั่นเอง ชาดกที่กวีนำมาเขียนขึ้นส่วนใหญ่ ได้แก่

ก. มหานิบาตชาดก คือ พระเจ้าสิบชาติหรือทศชาติ ที่มีผู้นิยมมากที่สุด ได้แก่ พระชาติสุดท้ายคือ เวสสันดรชาดก วรรณกรรมศาสนาเหล่านี้ เขียนขึ้นหลายยุคหลายสมัยเช่น

— มหาชาติคำหลวง สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

- กาพย์มหาชาติ สมัยพระเจ้าทรงธรรม
- ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับคัดเลือก

นอกจากนี้ยังมีนิบาตชาดกและพระสูตรอีกหลายเรื่องที่กวีนำมาเขียนขึ้น เช่น

- บุญโผนาทคำฉันท์
- นันโทปนันทสูตรคำหลวง
- พระมัลลย์คำหลวง
- อุเทนคำฉันท์
- ปฐมสมโพธิกถา

ข. ปัญญาสาชดก ภิกษุชาวเชียงใหม่เป็นผู้เขียนขึ้นเลียนตามแบบนิบาตชาดกและนำเอาเนื้อหาพื้นเมืองของไทยมาเขียนจึงต้องกับรสนิยมของไทย ฉะนั้นกวีจึงนำเนื้อเรื่องในปัญญาสาชดกเขียนวรรณกรรมศาสนาขึ้นหลายเรื่อง เช่น

- สมุทโฆษคำฉันท์
- เสือโคคำฉันท์
- กลบทสิริวิบูลกิติ์
- กากีคำกลอน
- สรรพสิทธิ์คำฉันท์
- พระสุธนคำฉันท์

2.4 เนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องของวรรณกรรมศาสนาเป็นคำสอนที่มุ่งชี้ให้เห็นผลของการกระทำ กล่าวคือการทำความดีย่อมได้รับผลดีตอบสนอง การทำชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบสนอง ชีวิตดำเนินไปตามกฎแห่งกรรม ไม่มีผู้ใดจะหลีกเลี่ยงจากกรรมลิขิตได้พ้น เนื้อเรื่องของวรรณกรรมศาสนา นอกจากจะเป็นคำสอนให้ประพฤติดี ละเว้นการกระทำชั่วแล้ว ยังประกอบไปด้วยเนื้อเรื่องที่ชี้ให้เห็นชัดถึงผลของการกระทำนั้น ๆ ด้วย เช่นทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก ตัวเอกของวรรณกรรมศาสนาโดยเฉพาะเรื่องที่น่ามาจากชาดก การกระทำตอนสุดท้ายมักจะต้องออกบวชบำเพ็ญศีลภาวนาเพื่อประพฤติพรหมจรรย์เสมอ

2.5 การแต่งเปรียบเทียบวรรณกรรมดั้งเดิม กวีได้รับแรงบันดาลใจจากวรรณกรรมศาสนา รุ่นเก่า ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู จึงนำเอาผลของการกระทำของตัวละครในวรรณกรรมนั้นๆ มาอ้างอิงอีกทีหนึ่ง เช่น เรื่องรามายณะ (พระราม—นางสีดา) อนิรุทธ์ (พระอนิรุทธ์—นางอุษา) สมุทโฆษ (พระสมุทโฆษ—นางพินธุมดี) พระสุธน (พระสุธน—นางจिरประภา) พระสุธน (พระสุธน—นางมโนห์รา) รตเสน (พระรตเสน—นางกักรี) ฯลฯ

โคลงนิราศทริภุชเอย อ้างถึง พระวณเฑาะว์—นางกัณฐิ, พระสุธนู—นางจิรประภา, พระสมุท
โฆษ—นางพินธุมติ และพระอนิรุทธ์—นางอุษา

“กัณฐิราศร้าง
วานทวนในดินแดน
นางยักษ์ผูกพันเวร
อันพิพลัน้องชา
ปกาศิโยศร้อย
สมุทโฆษร้างพันธุ
ขุนบจากเจียนอุ
อกพีแวนรอนร้าง

รถเสน
ด้านน้ำ
มอนโมรู วันนา
เร่งร้อนระเทท
สุธนู กัณฐิ
แม่ม้าง
สาราช
กว่าเบื้องบูรเพ”

โคลงทวาทศมาส อ้างถึง พระราม—นางสีดา, พระอนิรุทธ์ — นางอุษา, พระสมุทโฆษ
—นางพินธุมติ, พระสุธนู — นางมโนห์รา

“ปางบุตรนัคเรศไท้
จากสีดาตยวลี
ยังคืนสู่เสาวคต
ฤาอนุชน้องแคล้ว
ศรีอนิรุทธ์ราศร้าง
ศรีอสาจยรโกล
เทวานราจร
ยงพร้านาวน้องแก้ว
สมุทโฆษเรศร้าง
ธุดดีตาลผืน
ปางเจ็บข้างอถวิล
ยงพร้านาวน้องเหน้า
พระศรีเสาวเลขสร้อย
จากมโนทรากยง
ยงเสร็จไพโรสณท
สังเวชนงนุชคล้อง

ทศรถ
ลาศแล้ว
ยุพราช
คลาศไกล
แรมสมร
คลาดแคล้ว
จำจาก
คอบคั้น
แรมพิน
ไม้เต้า
ลิ่วโลด
ร่วมรยง
สุธนู
คิตน้อง
สังวาศ
เคลือกองค”

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ อ้างถึง พระราม—นางสีดา, พระสุทนต์—นางจิรประภา, พระ
สมุทรโฆษ—นางพินธุมี

“รามาทิราชใช้	พามร
โถกนสมุทรวายาม	ผ่านฟ้า
จงถนนเปล่งศิลป์ศร	มลาญราพณ์
ใครอาจมาขวางฆ่า	กำยกอง
เพลงพลัดนรนารถสร้อย	ซิดา
ยังขบคั่นสมสอง	เศกไท้
สุทนต์ประภาฟอง	พุดจาก จयरนอ
ยังคอบคั่นห้วยไต้	ลูสสองสั
ผยมอมน้ำนีกากเกอ	ฤทธิ์ กัด
สองสสองเสวยรมย์	แท่นไท้
เพลงพินธุมีพลัด	พระโฆษ
ขอนขาดสองห้วยไต้	จากจयर”

3. ศรีทศธาและความเชื่อถือ ศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นเวลา
ช้านาน ศรีทศธาและความเชื่อถือในอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้าและเทพเจ้าของฮินดูย่อมฝังลึกอยู่ใน
จิตใจของประชาชนชาวไทย ศรีทศธาและความเชื่อถือนี้ กวีได้นำมาแทรกไว้ในวรรณกรรมของตน
จะแยกให้เห็น ดังนี้

3.1 เทพเจ้าทั้งสามของศาสนาฮินดู ได้แก่พระพรหม พระวิษณุ และพระอิศวร ตลอดจน
พระอินทร์ซึ่งเป็นเทพเจ้าดั้งเดิมของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ กวีนำมากล่าวถึงเสมอในด้านความ
เคารพ เลื่อมใสและขอความช่วยเหลือ

นิราศทวาราวดีของ มหาฤกษ์ กล่าวเปรียบเทียบขอความช่วยเหลือจากพระพรหม ว่า

“บางขุนพรหมโอบรมพรหมเมศร์	ขอพระเดชเสด็จทรงบนหงส์เห็น
ไปเกลี้ยกล่อมจอมขวัญว่าฉันทเชิญ	ให้มาเทอญเวียนจะคอยอย่าน้อยใจ”

นิราศวัดเจ้าฟ้าของ สุนทรภู่ กล่าวเปรียบเทียบพระพรหมซึ่งมีสีหน้ากับมนุษย์มีหลายหน้าไม่น่า
เชื่อถือ

“ถึงบางพรหมมียุสพักตร์	คนรู้จักแจ้งจิตทุกทิศา
ทุกวันนี้มีมนุษย์อุยอุยา	เป็นร้อยหน้าพันหน้าพันหน้ายิ่งกว่าพรหม”

โคลงนิราศนรินทร์ มีสำนวนเปรียบเทียบเทพเจ้าของศาสนาฮินดู บทพรรณนาฝากนางที่

ไพเราะยิ่ง

“โฉมแม่จักฝากฟ้า	ฤๅดิน ตีฤๅ
เกรงเทพไทรณินทร์	ลอบกล้า
ฝากลมเลื่อนโฉมบิน	บนเล่า นะแม่
ลมจะชายชักช้า	ชอกเนื้อเรียมสงวน
ฝากอุมาสมรมแม่แล้	ลักษมี เล่านา
ทราบสวยมภูจกักริ	เกลือกใกล้
เรียมคิดจวบจนตรี	โลกล่วง แล้วแม่
โฉมฝากใจแม่ได้	ยิ่งด้วยใครครอง”

อีกตอนหนึ่งในโคลงนิราศนรินทร์ ที่พรรณนาตัดพ้อเทพเจ้าของศาสนาฮินดู ที่ไม่ช่วยเหลือ

“พันเนตรภูวนาดั่ง	ตาระวัง ไตยา
พักตร์สีแปดเสดพัง	อันอ้อ
กฤษณนิทรเลอหลัง	นาคหลับ ฤๅพ้อ
สองพิโยคร้าวรือ	เทพท้าวท่าเมิน”

รำพันพิลาปของสุนทรภู่ สุนทรภู่ขอพรจากพระพรหม พระอิศวร และพระนารายณ์

“ขอเดชะพระสยามบรมนาถ	เจ้าไกรลาสโลกามหาสถาน
ทรงจ้วเผือกเงือกหงอนสังวรสังวาล	ถือพัดตาลตาไฟประลัยกัลป์
ประกาศิตอิทธิเวทวิเศษประเสริฐ	ให้ตายเกิดสิ้นสุดมนุษย์สวรรค์
ตรัสอย่างไรไปเป็นเหมือนเช่นนั้น	พระโปรตฉันเชิญช่วยอำนวยพร”
“ขอเดชะพระนารายณ์อยู่สายสมุทร	พระไพทูลุขงศ์เฉลิมเสริมพระเคียร
มังกรกอดสอดประสานสังวาลเวียน	สถิตเสถียรแท่นมหาวาสุกรี
ทรงจักรสังข์ทั้งคทาเทพาวุธ	เหยียบบ่าครุฑเทียวทวาทศราศี
ขอมหาอนุภาพปราบไพรี	อย่าให้มีมารขวางระคางระคาย”

3.2 ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดาและการเช่นสรวงบูชา กวีได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา

ฮินดูและความเชื่อดั้งเดิม จึงนำมาแสดงออกให้ปรากฏในวรรณกรรมของตน

โคลงนิราศสุพรรณ ของ สุนทรภู่ มีการบูชาพระไพโรเพื่อให้รอดพ้นภัยอันตรายในปี

“เสื่อชุ่มหม่มแน่นนึ่ง
ดึกยิ่งวิงเวียนไว
จำเป็นเช่นพระไพโร
ตัดดับกับเนื้อพร้อม

ระวังไฟ
แวดล้อม
เพราะเหยื่อ เสื่อแฮ
พราตังสังเว”

นิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ สุนทรภู่เชื่อว่าผีนางตะเคียนดุร้าย

“ระวังตัวกลัวตตะเคียนขวาง
ว่ามีสิ่งนางตะเคียนคนอง
พอบอกกันยังมีหันจะขาดปาก
กระทบผางตอนางตะเคียนดำ

เป็นเยี่ยงอย่างผู้เฒ่าเล่าสนอง
ใครถูกต้องแตกตายลงหลายลำ
เห็นเรือจากแจวตรงหลงดำ
ก็โคลงคว่ำลุ่มลงในคงคา”

สุนทรภู่บนบานเจ้าแม่เขาสามมุขเพื่อให้พ้นจากพายุร้าย

“เห็นจวนจวนบนเจ้าเขาส่ามุข
พอลอดค่าน้ำขึ้นทงคลื่นคลาย

จงช่วยทุกถึงทีจะทำถวาย
ทั้งสามนายหน้าขึ้นคอยเฉื่อยมา”

การทรงเจ้าเข้าผีเมื่อสุนทรภู่เจ็บตามความเชื่อถือของชาวบ้านว่าสุนทรภู่เจ็บเพราะไม่เคารพปู่เจ้า

“ให้คนทรงลงผีเมื่อพี่เจ็บ
ไม่งอนง้อขอสู้อำตู่เขา

ว่าเพราะเก็บดอกไม้ที่ห้ายเขา
ท่านปู่เจ้าคุมแค้นจึงแค้นท

3.3 เทพเจ้าของศาสนาฮินดู และเรื่องราวต่างๆ ที่ได้จากมหากาพย์รามายณะ เช่น

เทพอรชุน รามสูร—เมขลา ทวีพิ—ทรวา นางอัปสร และพาหนะทรงของเทพเจ้า ฯลฯ

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ อ้างถึงเทพอรชุนในเรื่องประสูรามาวดาร

“เหยียมาเรือแก้ว
นบเทพอรชุนบน
มือพันพ้อมีบุญ
เชิญพ่อเต็ดดวงซ้อย

การุณ ย่านนา
บอกถ้อย
แลส่อง ตูรา
ชาบศรีสมศรี”

โคลงนิราศนรินทร์ อ้างถึงการสู้รบระหว่างพาลีกับทรวี ในรามายณะ

“หัวกระบือกบินทรราชว้า
ตัดกบาลกระบือตง
สืบเศียรทรวีคง
เสมอพี่เต็ดสมรดิน

รณรงค์ แลฤ
เด็ดหัว
คำเล่า แลนม
ขาดด้วยคมเวร”

และในโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่อ้างถึงลักษณะเขาควายที่เป็นริ้ว ๆ นั้น เพราะมีอ
พาลีเหนียวในขณะการต่อสู้

“เขาควายรายร่อนัว	นิทาน นานเออย
ว่าพญาภาลีทยาน	ยุทพลว
ศรีตะกระบือกระบาน	บั้งบั้ง ยังแอ
นีกเข่นเข่นร่อนัว	เหนียวแน่นเห็นรอย”

โคลงนิราศรินทร์ เปรียบความงามของหญิงอันเป็นที่รักงามยิ่งกว่านางอัปสร

“ชมแซ่คิดใช้หน้า	นวลนาง
เดือนตำหนิงกลาง	ค่ายแต้ม
พิมพ์พักตร์แม่เพ็ญปราง	จักเปรียบ ได้เลย
ข้ากว่าแซ่ไซแย้ม	ยิ่งยัมอัปสร”

และกล่าวถึงนางเมขลา ล้อแก้ว รามสูร ขวางขวาง นำมาเปรียบกับความทุกข์ของตนที่จากนาง

“อุทโฆษรามสูรขวาง	ขวางฉวาง
พรายมณีเมขลา	ล่อไหล
อัมพรอุทรคราง	เรียมคร่ำ ครวญแม่
เสียงสุดเสียงฟ้าไห้	ครุ่นแค้นครางตาย”

รำพันพิลาปของสุนทรภู่ อ้างถึง พระฤๅษี ที่ช่วยกุก ลพ เป็นความเปรียบของผู้ที่ให้
ความเกอูกูล

“ค้อยเขบางสร้างโลกเหมือนโรคัพัน	จะเดินยืนยังไม่ได้ยังไม่หาย
ได้ห่มสืมห่มอนเสื่ออ่อนลาย	ค้อยคลายอายุอดสู้อ้าที่ครองฉลองคุณ
เหมือนพบปะพระลิตาที่ปรารภ	ช่วยบุตรลพเลี้ยงเหลือช่วยเกอูหนุ
สนอมพักตร์รักษาด้วยการณ	ทรงสร้างบุญคุณคือเพิ่มภิญโญ”

นิราศอิเหนา ของสุนทรภู่ อ้างถึงนางสุชาดา มเหสีของพระอินทร์และหงส์พาหนะทรงของ
พระพรหม คร่ำครวญขอให้ช่วยคันทานางที่รัก

“ทั้งโกสีย์ตรีเนตรเห็นเหตุสิ้น	ว่ายุพินอยู่ที่ไหนนำไปหา
หาไม่ฉฉวนแต่พระสุชาดา	ช่วยอุ้มพามาให้พบประสบกัน
ทั้งพรหมานฉวนแต่พาหนะหงส์	จะได้ทรงเหาะแสวงทุกแห่งสวรรค์
แม้ันได้บุษบาวีลาวัดย์	จะทำขวัญหงส์พรหมให้สมยศ”

นิราศพระปฐมของมหาฤกษ์ อ่างถึง นนทก

“บางขุนนนท์ที่ตองทนเหมือนนนทกซ์ สดจะปลุกปล้ำใจให้สบาย”

นิราศทวารวดีของมหาฤกษ์ อ่างถึง โศ พาทนะทรงของพระอิศวร

“ไอ้โคทรงองค์ศุณีนีฤทหนอ ฉันทจะขอพรพระองค์ทรงสวัสดิ์”

3.4 ยุคกาลของศาสนาฮินดู ยุคกาลของศาสนาฮินดูได้แก่ กฤตยุค ไตรดายุค ทวาปรยุคและกัลียยุค เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ รำพันในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกให้ภาพพจน์ของแต่ละยุค ได้ดียิ่ง

“ 0 กฤตยุคสุขสบายจริง	ทั้งชายหญิงสิ่งเกษมสรรพ
นฤโยมไม่พรากกัน	อยู่ชื่นชมสมสำราญ
กฤตยุคเป็นสุขแท้	ทรงธรรม
บุรุษสตรีเกษมสรรพ	สวัสดิ์ล้ำ
นฤโยมไม่พลัดกัน	รักร่วม
สมสู่นันทเสนห้ชา	สิ่งส่งสำราญ

0 ไตรดายุคพระรามา	จากสีดาอำโถมสมร
พระผลาญยักษ์มารมรณ	ได้สีดาอำองค์คืน
ไตรดาราเมศร้าง	แรมอร
องค์สีดาวงสมร	หลากหล้า
พระผลาญห่ม่มารมรณ	ลาญชีพ
ได้สีดาสมรหน้า	อำเกล้าคลึงองค์

0 ทวาปรยุคพระอนิรุทธ	จากนงนุชนางอุษา
สองคร่ำรำโศกา	นานมาไซร์ได้นางคืน
ทวาปรกลอนกล่าวอ้าง	อนิรุทธ
จากอุษาสมรนุช	แทบให้
สองครวญบ่วนโศกสุด	แสนเสน่ห้
ยามเมื่อนานมาได้	แนบน้องครองคืน

0 กัลียยุคเริ่มจากเจ้า	เมื่อใดเล่าจะกลับมา
โอน้องของพี่อา	ไกลพี่แล้วแก้วกลอยใจ
กัลียยุคเริ่มจากน้อง	นางพงา

ไฉนจะกลับคืนมา
ไอ้น้องของเรียมอา
ไกลพี่น้องนางแก้ว

เร่งแคล้ว
พลัดพราก
สวาทกลางใจ

3.5 คติทางพุทธศาสนา อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณกรรมอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การกรวดน้ำแม่ส่วนบุญกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว การแม่เมตตาจิต การระลึกถึงพระพุทธรูป ช่วยให้เห็นจากภัยอันตรายและได้ขึ้นสวรรค์เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว การไปนมัสการสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป และบุคคลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพุทธประวัติ

นิราศสุพรรณของสุนทรภู่ กล่าวถึง การกรวดน้ำและแม่ส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

“บางบ่าบ่ารุงแก้ว	กานดา
แก้วเนตรเขมรฐาขรา	ร่างแล้ว
ถือนวดตรวจน้ำภา	ภพชาติ อื่นเอย
ชาตินี้พี่แคล้ว	คลาสค้ำข้างสมร”
“บางกรวยตรวจน้ำแบ่ง	บุญทาน
ส่งน้มนุชนิพพาน	ผ่องแผ้ว
จำจากพรากพลัดสถาน	ทั้งพี่ หนีเอย
เห็นแต่คลองน้องแคล้ว	คลาสเลื่อนเดือนปี”

การแม่เมตตาแก่เหล่าเทพารักษ์ เจ้าป่า เจ้าเขา และเทพเจ้าอื่น ๆ

“จวนคำจำค้ำย่าน	บ้านทิ้ง
ถอยหนีทั่วต้อง	แอบค้ำ
ตรวจน้ำรำรำพียง	แม่หัว ตัวเอย
ให้เหล่าเจ้าป่าถุ้ง	เทพสันดินสวรรค์”

นิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ กล่าวถึง การระลึกถึงพระพุทธรูปเมื่ออำนาจคุ้มครองมิให้ภัยอันตรายมาแผ้วพานได้

“ถึงบางโพธิ์โอพระศรีมหาโพธิ	ร่มนิโรทรุกขมูลให้พูนผล
ขอเดชะอานภาพพระทศพล	ให้ผ่องพันภัยพาลสำราญกาย”
นิราศทวาราวดีของมหาฤกษ์ กล่าวถึง การทำบุญแล้วอธิษฐานขอให้พบกับผู้ที่ถูกใจอีก	
“สังโตใดฉันได้สร้างกุศล	ขอแผ้วผลส่งให้ท่านไปสวรรค์
แม้เกิดไหนให้พบประสบกัน	กว่าจะผันพักตร์ถึงซึ่งนิพพาน”

นิราศพระบาทของสุนทรภู่ กล่าวถึง ความเชื่อถือที่ว่า การได้นมัสการรอยพระพุทธรูป
แล้ว ตายไปก็ได้ขึ้นสวรรค์

“ด้วยเรียมรองมุลิกาเป็นข้าบาท
ตามเสด็จโดยแดนแสนกัณดาร

จำนิราศร้างนุชสุดสงสาร
นมัสการรอยบาทพระศาสดา”

นิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ กล่าวถึง ความเชื่อถือเรื่องราวในพุทธประวัติ ว่า พระ-
เทวทัตตกนรกเพราะทำร้ายพระพุทธเจ้า

“นายแสงหน้ลหลบไม่พบเห็น
น้อยหรือเพื่อนเหมือนจะร่วมชีวลัย
จึงกรวดน้ำรำว่าต่ออาวาส
มาลวงกันปล้นปลอกหลอกทั้งเป็น
เดชะลี้ด้อยธิฐานประจานแจ้ง
เหมือนชื้อตงหลังพิหารเขียนถ่านไฟ

ไอ้แสนเข็ญคุดน้ำน้ำตาไหล
มาสูญเสียใจจากเมื่ออยากเย็น
อันชายชาตินี้หนอไม่ขอเห็น
จะช้เช่นชู้ข้าให้สาใจ
ให้เรียกแสงเทวทัตจนตัดช้ย
ด้วยน้ำใจเหมือนมินหม้อทรชน”

3.6 อิทธิพลความเชื่อจากหนังสือไตรภูมิพระร่วงและพระมาลัยคำหลวง เป็นเรื่อง
เกี่ยวกับ สวรรค์ นรก เทวดา พระอินทร์ ครุฑ นาค ฯลฯ และกล่าวถึงพระศรีอารียซึ่งจะมาตรัสรู้เป็น
พระพุทธเจ้าองค์ต่อไปเมื่อผ่านกลียุคแล้ว

กวีมักกล่าวถึงจันทรกซึ่งมีหนามแหลมคม ใครทำผิดศีลข้อ 3 ในเบญจศีล ตายไปต้องบิน
ตั้นิ้ว ได้รับความเจ็บปวดแสนสาหัส สุนทรภู่ กล่าวไว้ในวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ เช่น

“ยามยลตั้นิ้วบัว
นิกบาปวาทับหวาม
คงจะปะงิ้วทรม
งัวกับพื้มีแคล้ว

หนาทหนาม
วุ่นแล้ว
สวาสติเมื่อ ม้วยแฮ
คั้นงิ้วลิวสูง”

“จันทรกลีบหอกของคู้แหลม
ใครทำชู้คู่ท่านครันบรรลัย

โคลงนิราศสุพรรณ
ดั่งขวางแถมเสียมแขกแตกไสว
ก็ต้องไปบินตั้นิ้วนำขนพอง”

นิราศภูเขาทอง

มหาฤกษ์ กล่าวถึง จันทรกไว้ในนิราศพระปฐม ว่า

“ดั่งจันทรกลีบหอกของคู้
จันทรกลีบหอกของคู้

ไม่ลือนามพุ่งเฟื่องเหมือนเมืองผี
คมเหมือนตรีครดกริบระริบรว

ใครสร้างกรรมทำชู้ด้วยคู่เขา
ครั้นชีวิตบรรลัยก็ไปปลิว

ให้ร้อนเร่าร้างโรยอยู่ไทยทิว
ไปขึ้นขั้วยมบาลประหารแห่ง”

กวีอ้างถึงสัตว์ที่กล่าวไว้ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งกวีได้แรงบันดาลใจจากหนังสือเล่มนั้น เช่นปลาใหญ่ นาค ทวีปทั้งสี่ ได้แก่ บุษวิเทหทวีป อมรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และชมพูทวีป ตลอดจนสวรรค์คังคามาวจร

โคลงนิราศนรินทร์ อ้างถึง แม่น้ำทั้งสี่ที่คั่นสี่ทวีป ปลาใหญ่ นาค เปรียบเทียบคร่ำครวญ กับความรัก

“นทีสี่สมุทรมาย
คิมิงคัลมังกรนาคผาย
หยาดเหมพิรุณหาย
แรมราคะสนร้อยร้อน
“ตราบขุนศรีขันธ์
รักบ่หายตราบหาย
สุริยจันทรขจาย
ไฟแล่นล้างสี่เหล่า

หมดสาย
ผาดส่อน
เหือดโลก แล้งแม่
ฤๅเถาเรียมทน”
ขาดสลาย แลแม่
หกฟ้า
จากโลก ไปฤๅ
ห่อนร้างอาลัย”

นิราศพระบาทของสุนทรภู่ อ้างถึง สวรรค์ชั้นดุสิต ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นที่ 4 ในจกามาวจร “ขอเทเวศร์เขตสวรรค์ชั้นดุสิต ให้เหมือนกรุงเราทุกวันไม่พรันใคร”

ดลใจมิตรอย่าให้เหมือนกับกรุงใหญ่
นั่นแลใจเห็นจะครองกับน้องนาน”

นอกจากสวรรค์ทั้งหกชั้นแล้ว สิ่งที่กวีชอบกล่าวถึงด้วยเสมอก็คือ บำหิมพานต์ เขาไกรลาส เขาพระสุเมรุ ภูเขาสัตตบริภัณฑ์ แม่น้ำสี่พันดร นารีผล และวิหยาธร

นิราศอิเหนาของสุนทรภู่ กล่าวถึงสวรรค์ บำหิมพานต์ เขาไกรลาส เขาพระสุเมรุและ ภูเขาสัตตบริภัณฑ์

“หรือเทวัญชั้นฟ้ามาพาน้อง
แมน้องน้อยลอยถึงชั้นตริงศ์ไตร
หรือไปปะพระอาทิตย์พิศวาส
หรือเมขลาพาชวนนวลละออง
หรือไปวิมพิณพานต์เขานไกรลาส
หรือจะออกนอกเนมินอิสินธร

ไปไว้ห้องช่องสวรรค์ที่ชั้นไหน
สหัสสนัยน์จะช่วยรับประทับประคอง
ไปร่วมอาสน์เวชยันต์ผืนผยอง
เที่ยวลอล่องเลียบฟ้าชมสาคร
บริเวณเมรุมาศราชสิงขร
เที่ยวลอลอยร่อนรอบฟ้านภาลัย”

ภาคีคู่กลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กล่าวถึงภูเขาสัตตบริภัณฑ์ ทวีปทั้งสี่ แม่น้ำ
สี่พันดร และนารีผล

“ขบถกยอดเขาพระเมรุมาศ
แดงเขียวขาวเหลืองเรืองนภางค์
ทวีปน้อยสองพันเป็นบริวาร
มีพุดกษาใหญ่ลำประจำทิศ
ขั้ชมเขาแก้วทั้งเจ็ดชั้น
หม่อมหามัจฉาแลนาคินทร์
สารพัดมีสัตว์จุฑาบท
สิงโตโคกกีเลนแลมังกร
แล้วขบถกรุกขชาตินารีผล
แต่ไม่มีวิญญูณ์เจรจากัน

แก้วประหลาดงามดีเป็นสื่ออย่าง
เกาะทวีปใหญ่กว้างทั้งสี่ทิศ
สันฐานดั่งจอกลอยกระจัด
เกิดสถิตแต่ประดมแผ่นดิน
มีน้ำคนหล่นลดชลาลัย
อันอยู่ในวารินสี่พันดร
คชสีห์สิงทราขแลไกรสร
นรสิงห์กินนรแลคนธรรพ์
อันติดตันเปล่งปลั่งดั่งสาวสวรรค์
วิชาธรคนธรรพ์มาเขยชม”

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร นำครุฑและนาค มาเปรียบไว้ในกาพย์เห่เรือ ว่า

“เรือครุฑขุดนาคหัว
พลพายกรายพายทอง

ลือลอยมาพามันมของ
ร้องโห่เห่ไอ้เห่มา”

เกี่ยวกับเรื่อง พระศรีอารีย์ซึ่งเป็นความหวังของคนที่ต้องการความสุขในอนาคต กวีได้รับ
อิทธิพลมาจากพุทธศาสนา โดยเฉพาะวรรณกรรม 2 เรื่อง คือไตรภูมิพระร่วงและพระมาลัยคำหลวง

โคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ กล่าวถึง พระศรีอารีย์ ว่า

“ยังไปไม่พ้นพบ
ขอปะพระศรีอารีย์
กราบถึงซึ่งพระนิพพาน
ขอสุขทุกข์โคกเศร้า

สงสาร
อีกเล่า
ฝ้ายภาค หน้าเอย
สังร้ายหายสูญ”

3.7 ความฝันและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่อาศัยไสยศาสตร์ ความฝันนั้นได้รับอิทธิพลมาจาก

ชาดก ในเวสสันดรชาดก กล่าวถึงความฝันของนางมัทรีที่ชูชกจะมาขอสองกุมาร เมื่อฝันแล้วก็ต้องมี
คำทำนาย ในชาดกเรื่องอื่น ๆ ก็มีมากมายหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความฝันและการทำนาย ส่วนพิธีกรรม
ทางไสยศาสตร์ เวทมนตร์ คาถา ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนายินดู คือ อถรรพณเวท ฉะนั้น วรรณ
กรรมไทย จึงมีเรื่องเหล่านี้แทรกอยู่เป็นจำนวนมาก

สำหรับความฝันนั้นมีต่าง ๆ กัน เช่น ฝันว่าจะได้ลาภ ฝันว่าได้พระอาทิตย์ พระจันทร์
แก้วแหวนเงินทอง เมื่อทำนายแล้ว ก็จะเป็นว่า จะได้โอรส หรือ ธิดาบ้าง ได้ลาภบ้าง หรือได้รับ
ทุกข์ภัยต่าง ๆ บ้าง เป็นต้น

ในเรื่องขุนช้างขุนแผน นางเทพทองฝันว่า

“ฝ่ายนางเทพทองนั้นนอนหลับ
ว่าช่างพลายตายกลิ้งตลิ่งชัน
ยังมีนกตะกรุมหัวเหม่
อ้าปากคาบข้างแล้ววางไป

พลิกกลับก็ละเมอเพื่อฝัน
พองขึ้นหัวนั้นเนาโหลงไป
บินเตร่มาแต่ป่าใหญ่
เข้าไปในหอกกลางที่นางนอน”

ขุนศรีวิชัยทำนายฝันว่า

“ขุนศรีวิชัยจึงทำนายฝัน
ลูกเราจะเป็นชายทำนายไว้

อ้อเจ้าจะมีครุฑทำเป็นไรไม่
เหมือนนกตะกรุมตัวใหญ่คาบข้างมา”

บทละครเรื่องอิเหนา ประโหมสุทริกูเวบิน ฝันว่า

“มีพระสุริยงทรงกลด
แจ่มแจ้งแสงสว่างทั้งโลกา

จักรรถมาในเวหา
ตกลงตรงหน้านางรับไว้”

โหรทำนายว่า จะได้โอรส

“บัดนั้น
พิเคราะห์ที่ดูเห็นแจ้งไม่แคลงใจ
อันพระสุบินนี้ดีนัก
อวจงทรงเดชตั้งสุริยัน

ทั้งสี่โหรอัชฌาย์
ต่างทูลถวายไปพลัน
จะได้โอรสรักเป็นมั่นมั่น
ทุกนิเวศน์เขตขัณฑ์ไม่ต้านทาน”

สำหรับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ตลอดจนเวทมนตร์คาถา กวีได้รับอิทธิพลจากศาสนา
ฮินดูและนำเอาพิธีกรรมทางศาสนาพุทธมาผสม เรื่องทางไสยศาสตร์นี้กวีแสดงออกในวรรณกรรมของ
ตนมากมายโดยเฉพาะความเชื่อถือศรัทธาทางด้านไสยศาสตร์นี้ฝังอยู่ในจิตใจคน ทุกยุคทุกสมัย แม้แต่
สมัยปัจจุบันนี้ก็ยังมีอยู่ ในเรื่องขุนช้างขุนแผนมีกล่าวถึงเรื่องไสยศาสตร์มากที่สุด เช่น คาถามหา
ละลายที่ผู้ชายนิยมใช้กับผู้หญิงเพื่อให้เคลิบเคลิ้มรักตน เรื่องขุนช้างขุนแผน พลายแก้วใช้คาถานี้
กับนางพิม

“เณรพลายจึงร้ายละลายข้า
กำลังมนตร์ดลพิมหัทยาดี

ประจำจิตประสมเนตรวิเศษศรี
ไม่ขาดที่จะแลไปต่อตา”

นอกจากนี้ยังมีคาถาอำนาจต่าง ๆ เช่น อำนาจครุฑ อำนาจยักษ์ และมหาจิ้งจก ขุนแผนใช้
คาถาอำนาจยักษ์กับแสนตรีเพชรกล้า เมื่อตวาดแล้วพันทันที

“ขุนแผนควาดอานาจยักษ์
แล้วยกจ้าวเงอฟ้าดาดลงไป

เพชรกลาง่าจะจกไม่ไหวได้
ถูกหัวไหล่ลาวลุ่มจมอาน”

เวทมนตร์คาถาทำเสน่ห์ยาแฝด เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ทำให้คนเกลียดกัน
หรือรักกันได้เรื่องขุนช้างขุนแผน เถรวาทเป็นผู้ทำให้พระไวยหลงนางสร้อยฟ้า

“หยิบขี้ผึ้งปากผีมาหมินาน
ลงอักษรเสกข้อมแล้วย้อมดม
เป็นสองรูปร่างเรียงไว้เคียงกัน
อีกรูปหนึ่งลงชื่อพระไวย
ปักหนามแทงตัวทั่วกายา
ฆ่าลงยันต์พันด้วยใบเตารั้ง
แล้วปั้นรูปสร้อยฟ้ากับพระไวย
เดرنั่งบริกรรมแล้วฆ่าป่า
หันหน้าคว่ำกอดกันพลวัน
รูปนี้จงฝังไว้ใต้ถนอน
แล้วเสกบั้งน้ำมันจันทร์ทา

เอาเต้าพรายมาประสานประสมพลัน
เข้าด้วยอาคมแล้วจึงปั้น
ซึกยันต์ลงชื่อศรีมาลา
เอาหลังติดกันไว้ให้ห่างหน้า
แล้วผูกตราสังมันขันทันไว้
ให้เนรจิวไปฝังป่าช้าใหญ่
เอาใบรักซ้อนใส่กับเลขยันต์
พอสองต่องรูปเข้าปลุกก็พลิกผัน
เอาสายสิญจน์เข้ากระสนไว้ตรงตรา
ไม่ข้ามวันก็จะร้อนลงมาหา
ประสมด้วยว่านยาน้ำมันพราย”

นิราศวัดเจ้าฟ้าของสุนทรภู่ กล่าวถึง พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ตอนทำพิธีเปิดหลุมตามลายแทง

“สายสิญจน์วังลงยันต์กันปีศาจ
ข้าวสารทรายปรายปราบกำราบไป
จุดเทียนน้อยร้อยแปดนั้นปักกรอบ
มนต์มหาพุทธพิธีกรรม
แล้วโรยรินดินทำคว่ำหอยโข่ง
หลบปักธงลงดินไดยันต์

ธงกระดานปักปลิวหวิวหวิวไหว
ปักเทียนชัยฉัตรเฉลิมแล้วเจิมจันทร์
ล้อมเป็นขอบเขตเหมือนหนึ่งเขื่อนขันธ์
แก้อาถรรพณ์ถอนอุทธรณ์ที่ปิดบัง
จะเปิดโปงปูนเพชรเป็นเคล็ดขลัง
ลำเนียงตังตังเปรี้ยงแซ่เสียดคน”

อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นลัทธิที่นิยมในหมู่พวกโยคี ดาบส. และศาสนายินดู ส่วนศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าไม่ทรงโปรดเรื่องการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะมิใช่ทางไปสู่นิพพาน แต่พระพุทธเจ้า เคยทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้พวกนอกศาสนาเห็นความศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเหตุนี้เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ จึงมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมไทยอย่างยิ่ง ในเรื่องขุนช้างขุนแผนมีกล่าวไว้มากมาย เช่น ตอนพละางาม แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ล่องหนหายตัว แปลงกายเป็นเสือโคร่ง

“ว่าแล้วก็มีขึ้นไหวครุ
หายตัวไปพลันมีทันช้า
“เจ้าพ่ายก็กลายเป็นคนเห็น
โศกห่มนุ่งหัตถ์ตัดกายา

ให้สิ่งสู่แล้วอ่านพระคาถา
ต่อหน้าคนผู้อยู่ทงนั้น
กลับเป็นเสือโคร่งตัวคร่ำคร่า
ทำท่าเหมือนจะโลดโผนไล่คน”

นางสังฆารณ์เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อถือศรัทธา ที่กวีได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา ใน
มหากาพย์ที่มีนางสังฆารณ์เกิดขึ้นในขณะทำศึก ส่วนวรรณกรรมของไทยนั้น มักจะเป็นนางสังฆารณ์
เกี่ยวกับสัตว์ เช่น จิ้งจกทัก แมงมุมตีก ฯลฯ

ว่าพันพิลาปของสุนทรภู่ กล่าวถึงนางสังฆารณ์ว่า

“หรงหรงเรื่อยเฉื่อยขึ้นละอันอก
เสียงแมงมุมอ้อมไขมาได้เพียง
ฝ้ายฝุงหนูมูลกติกกิกกร้อง
อนึ่งผิงซึ่งมาทำประจ่ารัง

ลำเนียงนกแสกแฉกแฉกเสียดเสียง
ตอกเพียงผิงผิงตะลึงฟัง
เสียวสยงยามยนิถวิลหวัง
ริมบานยังบินร้องสยงเย็น”

3.8 ความเชื่อเรื่องวัน สิริ กาลกณี กวีได้รับคติเหล่านี้มาจากทั้งศาสนาพุทธและศาสนา

ฮินดู สวัสดิ์รักษาของสุนทรภู่ กล่าวได้ชัดเจน ว่า

“อย่าลืมหงจงดุจดุสำหรับรักษาสิริ
ว่าเข้าตรูสุริโยโธทัย
ผินพักตร์สูบุรพทิศแลทักษิณ
ที่นับถือคือพระไตรสรณา
แล้วเอนอรรดตรัสความที่ตักก่อน
ด้วยราศีที่ชะลอนรลักษณ์
ยามกลางวันนั้นว่าพระราศี
พระอุระประสูคนธวัชมาลัย
ครันพลบค่ำคลาฟ้าสุธาवास
จะรตน้าชำระซึ่งราศี
“อนึ่งวันชำระสละพระเกล้า
ตัดเล็บวันพุทจันทร์กันจิงไร

ตามคติโบราณท่านชานไช
ตื่นนอนให้ห้ามโมโหอย่าโกรธา
เสกวารินด้วยพระธรรมคาถา
ถ้วนสามคราจึงชำระสละพระพักตร์
จะถาวรพูนเกิดประเสริฐศักดิ์
อยู่พระพักตร์แต่ทิวเวลากาล
สถิตที่วรวงศ์ให้สงรสนา
จะสำราญโรคาไม่ราศี
ฝ้ายเบี่ยงบาทชายชวาเป็นราศี
ห้ามสตรีอย่าให้พาดบาทบุคคล
อังครเสารัสันวิดับดับไธม
เรียนสิ่งใดวันพุทหัลสวัสดี”

4. หลักธรรมและคำสอนของศาสนา หลักธรรมและคำสอนของศาสนาก็คือ จริยธรรมนั่นเอง
จริยธรรมนี้มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์อย่างยิ่ง เป็นสิ่งที่ทำให้คนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จริยธรรม

เป็นทั้งข้อควรปฏิบัติและข้อห้าม กล่าวคือสิ่งที่ตั้งมควรแก่การประพฤติปฏิบัติก็มีมาก และข้อควร
เว้นในการประพฤติปฏิบัติเพื่อหลีกเลี่ยงจากความประพฤติชั่วและหายนะก็มีมากเช่นเดียวกัน จริยธรรม
นี้มีอิทธิพลต่อกวีมาก กวีจึงนำมาสอดแทรกในวรรณกรรมของตนเท่าที่มีโอกาส จึงกลายเป็นภาษิต
และคำสอนต่าง ๆ

4.1 โลกธรรม ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สุข ทุกข์ สรรเสริญ และ นินทา
กวีนำมากล่าวไว้ในวรรณกรรม เช่น

นिरาศพระปฐมของมหาฤกษ์ ว่า

“ยามประดาหว่าสนาภิจาเอ๋ย
วาสนาอาภัพลับเหมือนปูน

กระไรเลยมิตรญาติมาขาดสูญ
มาอาตุรจมดั่งเสียจริงเจียว”

นिरาศภูเขาทองของสุนทรภู่ ว่า

“ห้องคู้ฐานรานราวถึงเก้าแกลก
ไอเจดีย์ที่สร้างยังร้างรัก
กระนั้นหรือชื่อเสียงเกียรติยศ
เป็นผู้ตีมีมากแล้วยากเย็น

เผยอแยกยอดสุดก็หลุดหัก
เสียดายนักนิกน่าน้ำตากระเด็น
จะมีหมดลวงหน้าทันตาเห็น
คิดก็เป็นอนิจจังเสียชัณห์”

นिरาศทวาราวดีของมหาฤกษ์ ว่า

“เมื่อแรกรักน้ำผักก็ว่าหวาน
เหมือนคำหวานพาลนักมักเป็นลม
บอระเพ็ดนั้นเป็นยารักษาโรค
เหมือนคนซื้อพุดจาประสาใจ

ครั้นเนิ่นนานน้ำอ้อยก็กร่อยขม
แต่เขาชมกันว่าดีนี้กระไร
แต่ว่าโลกเขาว่าวามหาชมไม่
ไม่มีใครชมปากมิอยากยิน”

เพลงยาวถวายโอวาท ของสุนทรภู่ ว่า

“อันข้าไทได้ฟังเขาจึงรัก
เขาหน่ายหนีมิได้อยู่คู่ชิวา

แม้ถอยศักคัสันอำนาจวาสนา
แต่วิชาช่วยกายจนวายปราณ”

4.2 มงคลสูตร คือ สิ่งทีก่อให้เกิดความสุข

ความเจริญแก่ชีวิต มี 38 ประการ ได้แก่

การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต บุชชคนที่ควรบูชา ฯลฯ กวีนำมากล่าวอ้างในวรรณกรรมของ
ตน และถือเป็นคำสั่งสอนทางศาสนาด้วย เช่น

นिरาศพระปฐม ของมหาฤกษ์ ว่า

“อันหญิงร้ายชายชาติทรชน
ที่สิ่งไรทุจริตอย่าคิดสมัค

ให้หลีกเลี่ยงอย่าได้มาสมาคม
ขอให้รักสุจริตสนิทมม”

เพลงยาวถวายโอวาท ของสุนทรภู่ สอนให้หลีกเลี่ยงคนพาลและคบแต่บัณฑิต ว่า

“แต่คนร้ายหลายล้นย้อมปล้นปลอก	เลี้ยงมันหลอกหลอนเล่นเหมือนเช่นผี
อย่าพานพบคบค้าเป็นราศี	เหมือนพาลีหลายหน้าระอาอาย
อันคนดีมีสัตย์สันหัดเที่ยง	ช่วยชุบเลี้ยงชูเชิดให้เจิดฉาย
เอาไว้ใช้ใกล้ชิดไม่คิดร้าย	เขารักตายด้วยได้ด้วยใจตรง”

คำพูดที่เป็นสุภาษิต คือมีปิยวาจาตนเอง เพลงยาวถวายโอวาทของสุนทรภู่ สอนไว้ ว่า

“เราทำชอบปลอมให้น้ำใจขึ้น	จึงเริ่งรักแรงไม่ห่างหนี
ปรารภนาสารพัดในบุรีพี	เอาไมตรีแลกได้ดั่งใจจง”

และสุภาษิตสอนสตรีสอนไว้ ว่า

“จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น	อย่าตะคั่นตะคอกให้เคืองหู
ไม่ควรพูดอ้ออิงข่มมึงกู	คนจะหลู่ล่วงลามไม่ขามใจ
แม้จะเรียนวิชาทางค้าขาย	อย่าปากร้ายพูดจาอ้อฉลวย
จะซ้อง่ายขายดีมีกำไร	ด้วยเขาไม่เคืองจิตระอิดระอา”

ความเป็นคนกตัญญู ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ สุนทรภู่มีความกตัญญูต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ดังความตอนหนึ่งพรรณนา ว่า

“พระนิพนพานปานประหนึ่งศรีชะขาด	ด้วยไรญาติยากแค้นถึงแสนเข็ญ
ทั้งโรช่ากรรมชดวิบัติเป็น	ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะพึงพา
จะสร้างพรตอดส่ำที่ส่งส่วนบุญถวาย	ประพฤติฝ่ายสมณะทั้งวิชา
เป็นสิ่งของฉลองคุณมุสิก	ขอเป็นข้าเคียงบาททุกชาติไป”

การนอบน้อมต่ออนคน ในเพลงยาวถวายโอวาทของสุนทรภู่ ว่า

“จงโอบอ้อมต่อมถพระยศศักดิ์	ถ้าสูงนักรู้แล้วก็เข้าไม่ถึง
ครั้นดำนักรู้จักจะผิดคิดรำพึง	พอกำกึ่งกลางนั้นขยั้นนักรู้
อันความคิดวิทยาเหมือนอาวุธ	ประเสริฐสุดซ่อนใส่เสียในฝัก
สงวนคมสมนึกใครอีกชัก	จึงค่อยชักเชือดฟันให้บรรลัย”

4.3 ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ 3 อย่างที่มีแก่สังขารทั่วไป ได้แก่ ความไม่เที่ยง 1 ความเป็นทุกข์ 1 และความมิใช่ตัวตน 1 (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) กวีได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและนำมาสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมของตน เช่น มหาฤกษ์ กล่าวไว้ในนิราศทวาราวดี ว่า

“อันเงินทองของหวงห่งปวงนี้
จะเป็นของเขานอื่นไม่คั่นคง
อนัตตาใช้ว่าของตนแท้
ชีวิตนี้ไม่มีประกันเลย
แม้มิได้ก่อสร้างทางกุศล
จนสิ้นกัปนี้กลับป้อนันต์

แม้ตระหนี่เก็บไว้เหมือนไหลหลง
เพราะปลดปลงก็มีได้เอาไปเขย
คงก็แต่บาปบุญเจ้าคุณเอ๋ย
อย่าเฉยเมยหมั่นคิดอนิจจัง
ครั้นวายชนม์ก็ไม่มีที่หวัง
จะพบพระแต่ละครั้งเห็นเต็มประดา”

นिरาศพระปฐมของมหาฤกษ์ กล่าวไว้ตอนเข้าห้องผู้หญิงและเทียบกับไตรลักษณ์ ว่า

“ถ้าใครเห็นก็บรรลัยยังไม่คิด
ต่อจวนแสงสุริยาจึงลาจร
ถึงอย่างนัศรีสวัสดิ์ยังตัดได้
ควรจำนงปลงปลิดอนิจจา

เอาชีวิตแลกกายสายสมร
รู้ปลิ้นปล้อนบุญปลอดจโรดมา
ไม่มีใยเชื้อเส้นที่เท่าเกศา
สังขารหลักเลียงไม่เที่ยงจริง”

นिरาศวัตเจ้าฟ้าอากาศของสุนทรภู่ กล่าวตอนเข้าไปใกล้ป่าช้า ว่า

“ระงับเงียบเขียบเสียงสำเนียงสังัด
บรรดาศิษย์คิดกล่าวต่างหาเทียน
อสุภธรรมกรรมฐานประหารเหตุ
อันอินทรีย์วิบัติอนัตตา

ประติพัทธ์พุทธคุณค้อย่อนเคี้ยว
จำเรื้อเรียนรูกษมุลพุนศรัทธา
ทวนสังเวชว่าชีวังจะสังขาร
ที่ป่าช้านี้แลเหมือนกับเรือนตาย”

4.4 อบายมุข คือ ทางไปสู่ความฉิบหาย กวีได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาเช่น การดื่มน้ำเมา เทียวกลางคืน ติดดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านต่อการทำงาน ในสุภาษิตสอนสตรี กล่าวสั่งสอนไว้ คือ

การดื่มน้ำเมา

“หญิงเช่นนี้เห็นไม่มีเจริญแล้ว
ลงสู่ขุมดินเหล่าอยู่เฒ่ามาย

ให้แ้วแ้วอยู่ข้างทางฉิบหาย
ไม่เสียดายอินทรีย์เท่าขี้เล็บ”

เทียวกลางคืน

“ข้างก็รักข้างนักเลงเล่นเครื่องครัน
ห่มเปลาะดำทำปลอมออกกรอมกาย
ครันไปไปใจแตกลงแหกคอก
ความทอโรอไม่ติดเห็นผิดเชิง

เทียวกลางคืนคบเพื่อนเดือนหงายหงาย
พวกผู้ชายชักพาเที่ยวว่าเรึง
ปะตะปลอกตำผางวางจนเหลิง
จะเบ็ดเบ็งเข้าป่าไปทำเดี๋ยว”

เล่นการพนัน

“เพราะมีผ้าขาวไปจึงได้ยาก
บ้างเล่นเบี้ยเสียถ้ามัวทะนง
มีเข้าของเคยผูกให้ลูกเต๋า
ลงชั้นว่าผ้าผ่อนท่อนสไบ

แสนลำบากขบขันก็อย่ามกหลง
หน้อยก็ลงจำนำเขาร้าไป
ก็เขียนเอาสั้นสุดหาหยุดไม้
เอาไปไขว้เล่นโปจนโซโครม”

4.5 ทิศหก พระพุทธเจ้าทรงแสดงทิศหก ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลไว้ในสังคาลกสูตร กล่าวถึงการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ ดังนี้คือ บิฑามารดา ครูอาจารย์ สมณะ สามีภริยา บุตร ข้าทาส สุภชาติสอนสตรีสั่งสอนให้บำรุงเลี้ยงดู บิฑามารดา ว่า

“เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล
ด้วยชนกชนนีนั้นมีคุณ
อุ้มอุทรบ่อนข้าวเป็นเท่าไร

จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดระทดใจ
ได้การดูแลรักษามาจนใหญ่
หมายจะได้ฟังพาริตาดวง”

และสั่งสอนให้ปฏิบัติต่อสามี ว่า

“จะมีคู่ก็ให้รู้ปรนนิบัติ
อย่าคิดร้ายย้ายแยกทำแปลกปลอม

จะซื่อสัตย์สุจริตจิตนอม
มโนน้อมเส่นท่าต่อสามี”

5. ประเพณีและวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีและวันสำคัญทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูเคยปฏิบัติ เมื่อศาสนาเหล่านี้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย ชาวไทยก็รับปฏิบัติสืบต่อมา กวีได้รับอิทธิพลจากทางศาสนาและสะท้อนภาพให้เห็นว่าสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ปฏิบัติตามความเชื่อถือกันอย่างไร จะขอแยกกล่าว ดังนี้

5.1 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต หมายถึง ธรรมเนียมการปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมซึ่งเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ข้อปฏิบัติเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาทั้งสิ้น กวีจึงนำมาประกอบไว้ในวรรณกรรมของตน ข้อปฏิบัติเหล่านี้ ได้แก่

ก. การอยู่ไฟ คือ การอยู่ไฟหลังการคลอดบุตรนั่นเอง เสฐียรโกเศศสันนิษฐานว่า ได้มาจากศาสนาฮินดู ศาสนาฮินดูถือว่าไฟชำระล้างมลทินให้หมดไปได้ เพราะการคลอดบุตรย่อมมีเลือดและสิ่งโสโครกต่าง ๆ ออกมา จึงถือว่าเป็นมลทิน ต่อมาคตินี้ได้เลื่อนไปคนชั้นหลังจึงเข้าใจว่าเป็นเรื่องของการบำบัดรักษาโรค ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงการอยู่ไฟ ตอนนางทองประศรีคลอดหลายแก้ว ว่า

“เอาขันใส่อุ่นแล้วแกว่งไกว
เดือนหนึ่งออกไฟไม่หมองมัว

แม่เข้านอนไฟให้ร้อนทั่ว
ขม้นแบ่งแต่งตัวนำเอ็นดู”

ข. การทำขวัญเดือนและการตั้งชื่อ ใต้อิทธิพลมาจากศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติของชาวฮินดู เรียกว่า สังสการ ชาวฮินดูทำพิธีตั้งชื่อเด็ก เรียกว่า นามกรรม เมื่อเด็กมีอายุได้ 12 หรือ 14 วันในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงการตั้งชื่อ ปลายแก้ว

“พ่อแม่ปรึกษากับยาย ฝ่ายตาตะแคงเป็นหมอดู บ้ชาลวันอังคารเดือนห้า กรุงจันเอาแก้วอันแพรวพราว ให้ใส่ปลายนอดพระเจดีย์ใหญ่ เรียกวัดเจ้าพระยาไทยแต่โรมา	จะให้ชื่อหลานชายอย่างไร คิดคุณเลขอยู่ในหลานชาย ตกฟากเวลาสามชั้นฉาย มาถวายพระเจ้ากรุงอยุธยา สร้างไว้แต่เมื่อครั้งเมืองหงสา ให้ชื่อว่าพรายแก้วผู้แว่วไว”
---	---

ค. การโกนผม การไว้จุก ใต้รับอิทธิพลจากข้อปฏิบัติทางศาสนาฮินดู ซึ่งพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีจุทการกรรม ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงการโกนผมไฟ ปลายเพชรบุตร พระไวยกับนางศรีมาลา เมื่อเด็กมีอายุได้ 3 เดือน

“สามเดือนโกนหัวให้ลูกชาย เสมอปลวเหล่าทั้งกำไล	ญาติกาทั้งหลายทำขวัญให้ ขุนแผนเอามาให้แก่หลานย่า”
--	--

ง. การโกนจุก เป็นพิธีทางศาสนาฮินดู ซึ่งเรียกว่าเกศานตกรรม ไทยได้รับอิทธิพลมาจากฮินดูและทำพิธีโกนจุกเมื่อเด็กอายุได้ 11—13 ปี ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน กำหนดงานโกนจุกหลายงาม ว่า

“ทองประศรีดีใจโล่ฤกษ์ยาม จะโกนจุกสุกดิบขึ้นสืบคำ	ได้สืบสามปีแล้วหลานแก้ว แกทำน้ายาเงินต้มดินหมู”
---	--

สำหรับกษัตริย์ เรียก การโกนจุกเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้าว่า ไส่กัณฑ์ ส่วนหม่อมเจ้าเรียกว่าเกศกัณฑ์ สมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดพระราชพิธีแห่ไส่กัณฑ์ ดังโคลงว่า

“ปางทรงดำริห์ให้ พระราชกนิฐอัน เพื่อพระเกียรติภิญโญ เหตุนิยมไว้ให้	แห่ไส่ กัณฑ์แยะ สมิทให้ เจริญยิ่ง ยศนา ฟ่องใจ”
---	---

จ. การแต่งงาน ได้อิทธิพลมาจากศาสนาฮินดู ได้แก่พิธีวิวาห์กรรม คือการหลั่งน้ำ เพื่อแสดงความหมายว่ายกให้ มอบให้ ไทยเราเปลี่ยนแปลงเป็นรดน้ำ และชดน้ำ เพิ่มเติมการสวม มงคลให้คู่บ่าวสาวในภายหลัง ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงงานแต่งงานหลายแก้ว กับพิม

“พระสงฆ์สวดมนต์รำกระหน่ำไป
นางมันแม่แปรกแทรกเข้ามา

เอน้ำชดสาดให้อยู่จนฉ่ำ
ขุนช้างเข้าคร่ำเอาข้อมมือ”

โคลงนิราศนรินทร์กล่าวถึงการสวมมงคลในพิธีแต่งงานว่า

“มหาชัยชัยฤกษ์น้อง
รับร่วมพุทธมนต์สงฆ์
เสียดเศียรแม่หัดมง
ชเยศขุมญาติห้อม

นางอุลง โรงฤฯ
เศกข้อม
คลคู่ เรียมเอย
มอบให้สองสม”

ฉ. การเผาศพ ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดู ฮินดูถือว่าไฟชำระล้างสิ่งต่าง ๆ ให้บริสุทธิ์ได้ เมื่อเผาศพแล้ว ญาติจะเก็บอัฐิไว้เพื่อบูชา ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึง การเผาศพ ขุนศรีวิชัย และพันศรโยธา

“อยู่มาศรีประจันเทพทอง
ผิวเรลิม้วยมรณา
จำจะแต่งการศพเสียให้ได้
จึงพร้อมใจกันในทันที
จึงให้แต่งการศพที่วัดเขา
บ้างก็ทำตาชะแสงแดงเพดาน
“ครั้นครบสามวันก็ปลงศพ

ทั้งมองตรงตริกแล้วปรึกษา
ครั้นจะนั่งไว้ซำก็ไม่ได้
อย่าให้ลำบากแก่ทราภมี
นิมนต์สมัชชรวรสัมท่านสมภาร
ช่างเขาจลจลจักจกสาน
ปลุกเมรุมานผูกไว้เบื้องบน”
ญาติกามาครบอลหม่าน”

5.2 ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับงานเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งได้คติมาจาก ศาสนาเป็นข้อปฏิบัติทั้งในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู เป็นวันสำคัญต่าง ๆ ในศาสนาที่เคยยึดถือ ปฏิบัติกันมาและอิทธิพลเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเป็นอันมาก

ก. เทศกาลสงกรานต์ สงกรานต์เป็นประเพณีของชาวอินเดียฝ่ายเหนือซึ่งมีภูมิประเทศ อยู่ในเขตหนาว มี 4 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูใบไม้ผลิ วันมหาสงกรานต์ ตรงกับวันที่ 13 เมษายน เป็นวันและเวลาเชื่อมต่อระหว่างฤดูหนาวกับฤดูใบไม้ผลิ เป็นระยะเวลาที่ดี

ที่สุด วันมหาสงกรานต์จึงถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ มีการเล่นนักขัตฤกษ์สงกรานต์กัน สำหรับประเทศไทยมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ฉะนั้นเมื่อพ้นฤดูหนาวก็เข้าฤดูร้อน การเล่นสงกรานต์ของชาวอินเดียตรงกับฤดูร้อนของไทยเราพอดี ประชาชนส่วนใหญ่ว่างจากการทำไร่ไถนา จึงถือเอาวันสงกรานต์เป็นวันทำบุญใหญ่ และมีการละเล่นสนุกสนาน ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนกล่าวถึงวันสงกรานต์ว่า

“พี่จะกล่าวเรื่องเมืองสุพรรณ
จะทำบุญให้ทานการศรัทธา
หญิงชายน้อยใหญ่ ไปแออัด
ก่อพระเจดีย์ทรายเรียรายไป
นิมนต์สงฆ์สวดมนต์เวลาบ่าย
แล้วกลับบ้านเตรียมการเลี้ยงเจ้าชู้

ยามสงกรานต์คนนั้นก็พร้อมหน้า
ต่างมาที่วัดบ่าเลไล
ขนทรายเข้าวัดอยู่ขวกไขว่
จะเลี้ยงพระกะไว้ในพรุ่งนี้
ต่างฉลองพระทรายอยู่ยังมี
บังจัสสารพัดจัดแจงไว้”

นิราศเดือนของนายมี กล่าวถึง เทศกาลสงกรานต์ ว่า

พวกมนุษย์สุดสุขสนุกครัน
ทั้งผู้ดีเข้ญใจใส่องคาส
ล้วนแต่งตัวท้วกันวันสงกรานต์
ที่เดมาแก่แม่หม้ายไม่ว่ายใครเที่ยว
ที่กำดัดขัดสัวยทั้งกาย

“โอ้ฤดูเดือนห้าหน้าคิมหันต์
ได้คึกกันพิศวงเมื่อสงกรานต์
อภิวาทพุทธรูปในวิหาร
ดุสคราญเพรีศฝรั่งทั้งหญิงชาย
สูดเปรี้ยวกินหวานลูกหลานหลาย
เที่ยวถวายน้ำหอมน้อมศรัทธา”

ภาพย่อโคลงนิราศธารโศกของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ

พรรณนาเทศกาลสงกรานต์ว่า

“เดือนห้าอำโฉมงาม
สงกรานต์การบุญไป
เดือนห้าอำรูปล้ำ
การออกสนามเหลือหลาย
สงกรานต์การบุญผาย
พระพุทธรูปฤาเวน

การออกสนามตามพีโคล
ไหว้พระเจ้าเข้าบิณฑกวาง
โฉมฉาย
หลากเหลัน
ตามพี
แต่งเข้าบิณฑกวาง”

ข. เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลเข้าพรรษา เริ่มต้นตั้งแต่เดือน 8 ไปสิ้นสุดลงในกลางเดือน 11 เป็นระยะเวลา 3 เดือน ระหว่างนี้ฝนตกชุก ครั้งพุทธกาลพระภิกษุต้องจาริกโปรดสัตว์ไปเหยียบย่ำข้าวกล้าของชาวนาเสียหาย พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์หยุดพักเดินทางชั่วคราว

ฤดูฝน 3 เดือน ในศาสนาซิกข์เช่นเดียวกัน ศาสดามีบัญญัติให้สาวกหยุดพักตลอดฤดูฝน 3 เดือน เพราะระยะนี้สัตว์และพืชกำลังเจริญ เกรงว่าจะไปเบียดเบียนชีวิตต่าง ๆ ให้ได้รับอันตราย

เทศกาลเข้าพรรษาชาวบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนและพุ่มต้นไม้พร้อมทั้งเครื่องใช้ประจำวัน อันควรแก่พระสงฆ์ ไปถวายพระที่วัด ในนिरาคเดือนของนายมี กล่าวถึงเทศกาลเข้าพรรษาว่า

“ถึงเดือนแปดแดดอับพยับฝน	ฤดูดลพระวษาเข้ามาวาง
จวนจะบวชเป็นพระสละนาง	อยู่เห็นห่างเห็นกันเมื่อวันบุญ
ประดับพุ่มบุปผาทุกษากระถาง	รูปแรดข้างโคควายชายกันวัน
ศุกดาเข้าพราหมณ์งามละมุน	ต้นพิกุลกลิ่นจืดดีจริง
ต้นไม้ทองเสาชงหงส์ข่ม	คู่สิ่งเขายายพวกชายหญิง
อุณรุฑุดกนิบรชะอันพรั่ง	มีทุกสิ่งขอมานูชาพระ”

นอกจากนี้ก่อนเทศกาลเข้าพรรษาเล็กน้อย ประเพณี ไทยนิยมบวชกุลบุตรเพื่อสืบพระศาสนาด้วย ในโคลงพระราชพิธีทวาทศมาส ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ว่า

“อาสาพหมาสเข้า	พรรษา กาลแธ
เชอพระวงศรัชา	ธิราชไต้
เพื่อประโยชน์ทรงลิข	บทพระ ภิกษุแธ
อีกกับสามเณรให้	แห่ข้างบวงชี”

ก. เทศกาลสารท สารทคือวันสิ้นเดือน 10 ชาวบ้านจะนำโภชนาหารพร้อมทั้งกระยาสารทและกล้วยไข่ไปตักบาตรธารณะกันที่วัด ตามคติโบราณถือว่า การได้เก็บเกี่ยวผลครั้งแรก จะต้องนำสิ่งเหล่านั้นมาสังเวชบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในศาสนาฮินดูก็มีพิธีศราทต่าง ๆ เช่น การเช่นสรวงบูชาเทพเจ้าหรือผีสง่าที่เป็นผู้บันดาลให้พืชพรรณธัญญาหารงอกงาม การทำบุญตักบาตรกระยาสารทของไทย จึงได้แบบอย่างมาจากชาวอินเดียนี้เอง นีราศเดือนของนายมี กล่าวถึงเทศกาลสารท ว่า

“ถึงเดือนสิบเห็นกันเมื่อวันสารท	ใส่อังคาสโภชนากระยาหาร
กระยาสารทกล้วยไข่ ใส่โตกพาน	พวกชาวบ้านถันหน้ามาธารณะ
เจ้าวามคมท่มสิขุลินบ	แล้วจับจับทัพพิน้อมทรีชะ
หยิบข้าวของกระยาสารทใส่บาตรพระ	ธารณะเสร็จสรรพกลับมาเรือน”

ง. เทศกาลเทศน์มหาชาติ การเทศน์มหาชาติกำหนดระหว่างเดือน 11 ติดต่อกับเดือน 12 ตามคติทางพุทธศาสนา ถือว่าการได้ฟังเทศน์มหาชาติจบในวันเดียว จะได้ขึ้นสวรรค์ ได้พบพระศรีอาริย์ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติ ว่า

“ถึงเดือนสิบจวนสารทยังขาดวัน

พระมหาชชาติทั้งสิบสามกัณฑ์

ตาปะขาวเต่าแก่แซ่กันมา

โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส กล่าวถึงเทศกาลเทศน์มหาชาติว่า

“มหาชาติบอกแบบไว้

มีเมื่อจวนฝนหมด

เดือนสิบเอ็ดสิบสองจวด

น้ำลคมชกัณฑ์

“บ้างมีมหาชาติทั้ง

สี่บ้านศาลา

จ่ายกันแจกฎีกา

หวังประโยชน์สืบสร้าง

คิดกันจะมีเทศน์ด้วยศรัทธา

วัดป่าเลไลยก์นั้นวันพระหน้า

พร้อมกันนั่งปรึกษาที่วัดนั้น”

ปรากฏ

เกือบแล้ง

จวบต่อ กันเอย

ไร่แล้วววาย”

คาถา พันเอย

วัดข้าง

ตามพวก พ้องพ้อ

เพื่อพ้องเมตไตรย”

จ. เทศกาลทอดกฐินและลอยกระทง เดือน 11 แรมค่ำออกพรรษาและตลอดไปจน ถึงเดือน 12 เป็นเทศกาลทอดกฐิน และวันสุดท้ายของเทศกาลทอดกฐิน คือ ก่อนวันแรมค่ำ 1 ของ เดือน 12 ฉะนั้นฤดูกาลทอดกฐินจึงมาสิ้นสุดเอาวันเพ็ญเดือน 12 อันเป็นวันลอยกระทงด้วย การ ลอยกระทงตามคติทางศาสนาฮินดูนั้น เขาทำเป็นกระทงจุดประทีปลอยไปตามกระแสน้ำ เพื่อบูชา พระลักษมี ส่วนของไทยนั้นถือว่าเป็นการบูชารอยพระพุทธรบาทที่หาดทรายแม่น้ำนัมมทา

โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส กล่าวถึงเทศกาลทอดกฐินและลอยกระทง ว่า

“ดลแรมแปดค่ำตั้ง

เสด็จพยุหยาตราคลา

สกลมารคกำหนดอา

ถวายกฐินแด่เจ้า

“ชาวแพชาวบ้านเหล่า

ต่างก็ทำตามจน

เรือหยวกดอกกุบล

จับพลับพลึงจ้อยจ้อย

ตามจา รัตเฮย

คลาคเต้า

วาศใหญ่ แลแฮ

ภิกษุทั้งแรมฝน”

ชาวชน

เล็กน้อย

บานเบิก ลอยเฮย

ธูปน้อยหนึ่งเทียน”

นิราศเดือนของนายมี กล่าวถึงเทศกาลทอดกฐินและลอยกระทง ว่า

เดือนสิบเอ็ดเสด็จจรุระพระพรธา
ลงเรือเพียบพายยกเหมือนนกบิน
สนุกสนานขานยาวสาวสนั่น
แพ้นะปะตาพุดจาลอง

เดือนสิบสองล่องลอยกระทงหลวง
ดอกไม้ไฟโชติช่วงเป็นดวงแดง
เสียงนกบินพราดพรวดกวัดไ้อื้อ
ล้วนผู้คนลั่นหลามตามสะพาน

ชาวพาราแข่งแข่งแห่งกรู
กระแสน้ำสู่ลาดปรายกระจายฟอง
บ้างแข่งกันต่อสู้เป็นคู่สอง
ตามทำนองเล่นกรู้นสนทุกข

ชนทั้งปวงลอยตามอร่ามแสง
ทั้งพลุแรงตึงตึงดังสะท้อน
เสียงทวาทว้อเฮฮาอยู่ฉ่าฉาน
อลหม่านนาวาในสาคร

6. ส่วนนและสุภาษิต ศาสนามีอิทธิพลต่อวรรณกรรมเป็นอันมาก ถ้อยคำต่าง ๆ ที่ กวีนำมาใช้นั้น กวีนำมาจากเรื่องราวต่าง ๆ ในศาสนาและนำมาเปรียบเทียบ จนเกิดเป็นส่วนนและ สุภาษิตมากมาย ส่วนนเหล่านี้ติดปากใช้สอยอยู่เสมอ เมื่อพูดหรือเขียนก็เข้าใจกันได้ทันที ส่วนน ได้มาจากทั้งศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธ ส่วนสุภาษิตเป็นข้อความที่ใช้สั่งสอน เปรียบเสมือนข้อ ปฏิบัติและคติขบข้มมิให้หลงกระทำผิด เพื่อให้รู้จักโลกและชีวิตมากขึ้นนั่นเอง ส่วนนและสุภาษิต ที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา ขอแยกให้เห็น ดังนี้

6.1 ส่วนน หมายถึงคำพูดที่เป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ ต้องคิดจึงจะเข้าใจ ส่วนนที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา ได้แก่

ก. แก้ววัด หมายถึง งุ่มง่าม คือ ผู้บวชอยู่วัดนานทำให้ความประพฤติอย่างเวลาบวชติด เป็นนิสัย จะพูดจาหรือทำอะไร ช่างระมัดระวังทำให้ชักช้างุ่มง่าม

ข. กิ่งก่าได้ทอง หมายถึง เยอเยิ่งเพราะได้ดีหรือมีทรัพย์ชั้นเล็กน้อย ส่วนนนี้ได้มา จากเรื่องกิ่งก่า ในมโหสถชาดก วรรณกรรมไทยอ้างอิงถึงส่วนนนี้บ่อย ๆ เช่น

“มิ่งหงเจ็ดคนอ้อชาติข้า
ทำแก่เนื้อแก่ตัวหนังหัวพอง

เห็นกูไปมากจองทอง
เหมือนกิ่งก่าได้ทองผูกคอไว้”

ไชยเชษฐ์ ร.2

“ยังเยอเยอเยอเยอ
กิ่งก่าได้ทองกล
หยิ่งนักจักให้ผล
แจกเสพยาพิษสัน

ยกตน
เยอเยอ
พลันโค่น ทักแถ
สุดสิ้นเสียขนม

พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 5

ค. กรวดน้ำคว่ำขัน กรวดน้ำคว่ำกะลา หมายถึง ตัดขาดไม่คบหาสมาคมตามธรรมดา การกรวดน้ำเป็นการแผ่ส่วนกุศล แต่สำนวนมีความหมายถึง ตั้งใจแน่วแน่อย่างเช่นพระเวสสันดร หลังน้ำประทานนางมัทรีให้กับพราหมณ์ ส่วนคว่ำกะลามีความหมายอย่างเดียวกับคว่ำบาตร คือ ไม่คบหาสมาคมด้วย วรรณกรรมไทยใช้สำนวนนี้หลายเรื่อง เช่น

“ยังจะทำแสงนอนค้อนเข้าฤๅ
 กุจะตรวจน้ำคว่ำขัน

คัมมือจะใคร่ต้อยลักร้อยหน
 ถึงยากจนขาดจากพี่น้องกัน”

สังข์ทอง ร. 2

“จึงว่าแก่สายทองจงจำน
 ได้ตรวจน้ำคว่ำขันจนวันตาย

ล้างตะพานบ้านเรือนเอาดินสี
 อันจะกลับคืนดีอย่าสงกา”

บทละครขุนช้างขุนแผน

“ไต่ยามยากจากเมืองแล้วล้มมุ้ง
 จะกรวดน้ำคว่ำขันจนวันตาย

มาร่ำยุงเวทนาประดาทนาย
 แม้นเจ้านายท่านไม่ ไซ้แล้วไม่มา”

นิราศเมืองแกลง—สุนทรภู่

“มาเห็นฤทธิฤกษ์อาณุภาพ
 ได้กรวดน้ำคว่ำขันจนวันตาย

ก็ใช้คทลบลมพาดาราทนาย
 ให้ภูตพรายไพรโขมดที่โขดดิน”

นิราศวัดเจ้าฟ้า—สุนทรภู่

ง. คว่ำบาตร หมายถึง การตัดออกจากสมาคมทั่วไป มาจากทางพุทธศาสนาคือผู้ใดไม่เคารพต่อศาสนา พระสงฆ์จะไม่ให้เข้าวัดหรือคณะสงฆ์อีกต่อไป แปลตามตัวว่า พระสงฆ์คว่ำบาตรของท่านเสีย ไม่รับของที่ใส่บาตร เมื่อพระสงฆ์ไม่รับของจากใคร ก็เท่ากับว่าผู้นั้นไม่ได้บุญ

จ. งอมพระราม หมายถึง ลำบากเต็มที มาจากเรื่องรามายณะ พระรามต้องออกเดินป่า 14 ปี รบกับพวกทศกัณฐ์ ตลอดจนมิตรสหายยักษ์หมดแล้ว จึงได้นางสีดากลับคืนมา ทำเอาพระรามงอม

“ถ้าพิเภกนักปราชญ์ทางโหราศาสตร์ไม่คอยบอกให้พระรามแก่ไขอยู่แล้ว ทศกัณฐ์จะงอมพระรามที่ไหน เกรงพระรามจะงอมพระรามไปเองเสียอีก”

ลัทธิวิทยา

ฉ. ชักแม่น้ำทั้งห้า หมายถึง พุดหว่านล้อมเพื่อเอาประโยชน์ มาจากมหาเวสสันดร ชาดกแม่น้ำทั้งห้า ได้แก่ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู และมहि ในประเทศอินเดีย

“ถ้าพระเจ้าได้โอกาส ด้วยตะแคงลาดในเชิงภิกขาจาร เมื่อจะทูลขอสองครุฑนราขุมารเข้าก็
พูดหวานล้อมด้วยคำยอ ชักเอาแม่น้ำทั้งห้าเข้ามาล่ออุปมาถวายเสียก่อน แล้วจึงทูลขอย้อนขอต่อเมื่อ
ภายหลัง”

มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์กุมาร

“ฝ่ายชุกพลันถึง
แล้วชักแม่น้ำทั้งห้า
เล่ห์ฉลาดอาเจยออก
จึงพระเวสสันดร

ทำตามซึ่งโรคพาธา
เปรียบปัญญาขโลธร
ขอไปคสองบังอร
ยกลูกอ่อนให้เป็นทาน”

กลอนสวดทศชาดกของพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ)

ช. ชายผ้าเหลือง หมายถึง ผ้าเหลืองที่พระสงฆ์นุ่งห่ม ในเรื่องสุบินกลอนสวด กล่าว
ถึงนางสุภาติมีบุตรชื่อสุบิน ได้บวชเณร ส่วนนางทำบาปมากตกนรก พระยายมจึงมาเอาตัวไปทำโทษ
ในนรก

“นางเจ้าร้องไห้รำไร
ตกใจเพียงจกม้วยมรณ์
นางว่าแสงเพลิงเหลืองอ่อน
ลูกผู้บวชเป็นเณร
ปฏิบัติรักษาพระเถร
ขอบุญมาช่วยมารดา”

แลเห็นซุกไฟ
เหมือนชายจิวร
เรียนธรรมจะเจน

สุบินกลอนสวด

“ข้าพเจ้าได้ยินอยู่เนืองๆ ตามชาวบ้าน บางคนมีแต่บุตรหญิง ไม่มีบุตรชาย เห็นบุตรคนอื่น
บวชเป็นสามเณร ก็พากันบ่นว่า บุญของเขา เขาได้เห็นชายผ้าเหลืองลูกชาย นำปลื้มอกปลื้มใจ ถ้า
ปะเป็นลูกของเราเป็นชายได้บวชเช่นนี้บ้าง เราจะชื่นใจหาหน่อยไม่”

ปัญหาพยากรณ์

ช. เชื่อน้ำมนต์ หมายถึง น้มน้ำมนต์ เชื่อถือ ได้มาจากลัทธิไสยศาสตร์ของศาสนาฮินดู
เช่น รตนน้ำมนต์หรือ กิณน้ำมนต์ ทำให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ คนจึงเชื่อถือ ถ้าไม่น้มน้ำมนต์ ไม่เชื่อถือ
ก็ว่า ไม่เชื่อน้ำมนต์ ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนนางพิมว่าพลายแก้ว

“มาเทียบดูกับเจ้าจอมหม่อมคนนี่

ราวสักหกสิบสี่ ไม่ขัดสน

พูดเพราะดังเคาะฆ้องวงวน

ไม่รักเขื่อนน้ำมนต์แล้วสืบไป”

ฉ. เคาสวด หมายถึง พูดเตาไปโดยไม่ถูกต้อง สวดเข้าใจว่ามาจากการสวดต่าง ๆ เช่น สวดมอลัย สวดสุบิน ตลอดจนสวดมนต์ เวลาสวดก็เตาไปผิด ๆ ถูก ๆ

“ในขั้นต้นถ้าไม่นำวิธีทำซึ่งเป็นหลักของการมาให้ทราบกันเสียก่อนก็จะคลำหาเงื่อนไขกันไม่ถูกคิด ไปก็เท่ากับเตาสวด หามิผลอย่างใดไม”

ผดุงวิทยา

ญ. ตันกะฎี หมายถึง เป็นคนสนิทหรือคนโปรด มาจากลูกศิษย์ของสงฆ์ที่พระสงฆ์ไว้วางใจให้ดูแลรักษาสิ่งของของท่านต่างหูต่างตา ต่อมาคำนี้ เรียก กันกะฎี ก็มี

ด. ต้องศรคามเทพ หมายถึง เกิดความรัก กามเทพเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งในศาสนาฮินดู วรรณกรรมนำมาใช้เรียกต่าง ๆ กัน เช่น ศรคาม ปีนกาม และ กามเทวะ

“เลงแลใดก็เห็น

แลเป็นทุกข์ลำบาก

โออกจะครากจริง

ฤ่นั้น

เร่งคิดเร่งทุกข์

เร่งมเมอจิตมัน

ปั่นกามยิงยัน

รหด”

อนิรุทธคำฉันท์

“คิดถึงประหนึ่งชีพ

ประทุกลีบผะกามัง

กามเทวะเตร่ตรึง

ระดิกกลุ้มกุสมุศร”

เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์—กรมพระราชินี

ต. ตกนรกทังเป็น หมายถึง ลำบากแสนสาหัส มาจากเรื่องความเชื่อในนรก สวรรค์ทางศาสนา เปรียบความสุขสบายเหมือนอยู่ในสวรรค์ และความทุกข์ยากลำบากเหมือนอยู่ในนรก

“ขุนแผนว่าจะอยู่ดูไม่ได้

ในคุกใหญ่ยากแค้นมันแสนเข็ญ

เหมือนกับตกนรกทังเป็น

มิได้เว้นโทษทัณฑ์สักวันเลย”

เสภาขุนช้างขุนแผน

ถ. ตักบาตรถามพระ หมายถึง จะให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแก่ผู้ใด ในเมื่อผู้นั้นเต็มใจรับอยู่แล้วไม่ต้องถามว่าจะเอาหรือไม่เอา เมื่อจะให้ก็ให้ทีเดียว ส่วนวนนี้ได้มาจากพระสงฆ์ที่ออกบิณฑบาต คือ การบิณฑบาตก็ประสงค์ให้คนใส่บาตร เมื่อจะใส่บาตรแล้วจึงไม่ต้องถามอีก เห็นพระมากก็ใส่ทีเดียว

ท. ตรัสรู้ หมายถึง รู้เอาเองว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นคำที่ใช้กับพระพุทธเจ้าตอน ออกมหาภิเนษกรมณ์แล้วสำเร็จพระโพธิญาณ เรียกว่า ตรัสรู้ คือรู้ทางที่จะให้พ้นทุกข์ได้มรรคผล นิพพานด้วยพระองค์เอง

ธ. ทรพี หมายถึง อกัตถุญไม่รู้คุณบิดามารดา มาจากควายทรพีที่ฆ่าทรพาซึ่งเป็นบิดา ของตนตาย ในเรื่องรามายณะ

“ชนาว่าเฮยอัยทรชน
มิ่งเหมือนทรพีอัยชช่า

ด้อยกูปากบ่นเพราะตั้งตัว
มาไล่ชีวิตบิดาบังเกิดหัว

“มลาญพงษ์เฝ้าเหล่ากอทรลักษณ์
เหมือนพวกมิ่งซึ่งไม่รู้จักกุน

เสภาขุนช้างขุนแผน
ชื่อว่าอกัตถุญงูพิษ
ตั้งทรพีตัวรอยจะคอยชีวิต”
พระอภัยมณี

น. เทศน์ หมายถึง พุดติ พุดว่า หรือ ด่า ฯลฯ มาจากพระสงฆ์แสดงธรรมซึ่งเป็น คำสอน เรียกว่า เทศน์ หรือเทศนา

“ดิฉันจะชอบสุขบุหรันัก ทำไมผู้หญิงสุขจึงต้องมีคนคอยติเตียน ไปละตายตายนี้ถ้าคุณอ่อม
รู้ละก็ ดิฉันคงถูกเทศน์กัณฑ์โตแน่ละ”

เจ้าคุณเจ้าชู—ร.6

บ. บนบานศาลกล่าว หมายถึง ขอร้องให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ มาจาก การบนบาน ศาลพระภูมิ ศาลเจ้า ของศาสนาฮินดู

“วางคนบนบานศาลกล่าว
สงสัยได้ตามถึงธานี

ให้ยายท้าวคนทรงลงผี
เหตุการณ์ครั้งนตหรือร้าย”
อิเหนา ร. 2

“แล้วบนบานศาลกล่าวเจ้านาย
มาดนมันมีชัยชนะคลี

จะถวายหัวหมูกับนายศรี
จะให้มือเหนาสักแก้ววัน”
สังข์ทอง ร. 2

ป. ปิดทองหลังพระ หมายถึง ทำสิ่งสำคัญแต่คนไม่เห็นคุณค่า ย่อมไม่ได้รับการยก-
ย่องนับถือ มาจากการปิดทองพระพุทธรูป

“แต่ทหารผู้ไปทำหน้าที่เช่นนี้... นับว่าเป็นหน้าที่ซึ่งพอจะเปรียบได้กับการปิดทองหลังพระ”

พระบรมราชาบาท ร. 6

“จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด
จะยอมตายหมายให้เกียรติดำรง

จะรักษาตจจนชีวิตเป็นผุยผง
จะปิดทองหลังองค์พระปฏิมา”
เพลงพระราชนิพนธ์ “ความผ่องอันสูงสุด”

ผ. ปลอ่ยม้ออุปการ หมายถึง ทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้ให้คนอื่นออกเที่ยว พาลหาเรื่องหรือให้เกิดมีเรื่องขึ้น เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งของตน มาจากเรื่องราวมัจฉะตอน พระรามทำพิธีปลอ่ยม้ออุปการ

“แล้วเดินพลางบันพลางตามทางไป
ทำปลอ่ยม้ออุปการเที่ยวพาลเขา

คนอะไรอย่างนี้ไม่มีอาย
เห็นโจ่งเง่าแล้วจะจับไปปรับหมาย”
พระอภัยมณี

ผ. ผ้าเหลืองร้อน หมายถึง การอยากสึกจากพระออกมาเป็นฆราวาส มาจากการบวช แล้วกระวนกระวายใจอยากสึก

“ไม่มีสุขลุกมาหาอาจารย์
ดังกองเพลิงเริงรุมน้ำสุ่มทรวง
จึงสิ้นบุญที่จะบวชด้วยบาปก่อน
จะขอลาผ้าเท้าเจ้าคุณไป

กราบกรานบอกว่าทุกข์ลุกใหญ่หลวง
มันให้วังเหงามระทมใจ
ผ้าเหลืองร้อนพาดตัวเข้าไม่ได้
ไม่วยให้เห็นจะม้วยด้วยไฟราง”

พ. พระอินทร์มาเขี้ยว ๆ หมายถึง ไม่เชื่อ มาจากนิทานชาดก โดยที่เวลามีเรื่อง เดือดร้อนพระอินทร์จะลงมาช่วยเสมอ

“จึงขับนางกำนัลทันใด
ให้พระอินทร์ลงมาเขี้ยวเขี้ยว

ออกไปเสียวยามาพาทิ
ก็ไม่เหลียวแลดูอย่าจุจ”
ควา ี ร. 2

“ยังขึ้นขัดผัดวันขออยู่ไฟ
อยู่แต่คืนหนึ่งถึงครู่เดียว

หัวจะขาดปลิวไปไม่ทันรู้
พระอินทร์มาเขี้ยวเขี้ยวไม่ให้อยู่
ไชยเชษฐ์ ร. 2

ภ. มารผจญ หมายถึง คอยขัดขวางไม่ให้ทำอะไรได้สำเร็จสมประสงค์ มาจากพุทธ- ประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าจนจะสำเร็จพระโพธิญาณ มีพญามารยกพลมาขัดขวาง

“ตั้งใจมาให้ทานพอเป็นบุญ
ผิดชอบอะไรเล่าแต่เท่านั้น

ใช้จะคุ้นเคยรู้จักมักจี่
จะหาบุญแต่ละทีก็มีมาร”
รามเกียรติ์ ร. 2

ม. แม่ทูนหัว หมายถึง หญิงที่รัก มาจากรามายณะ ตอนทศกัณฐ์ทูนนางอุมาไว้บน
เศียรพาหะทูนหัวไปยังกรุงลงกา

ย. ไม่ลงโบสถ์ หมายถึง เข้ากันไม่ได้ มาจากการอธิกรณ์ระหว่างสงฆ์ เกิดความ
รังเกียจกัน ไม่ยอมลงโบสถ์ร่วมสังฆกรรมกัน

“กว่าจะได้ตัวเจ้าพนักงานมาตรวจศพ และอนุญาตให้จัดการเข้าหีบได้ ศพนั้นก็เน่าส่งกลิ่น
พุ่งอยู่ในเรือนแล้ว เพราะอำเภอกับตำรวจยังไม่ลงโบสถ์กันเข้าได้”

ครูเทพ

ร. ราพณาสูร หมายถึง สูญราบไม่มีเหลือเลย มาจากเรื่องรามายณะ ราพณาสูรเป็น
ชื่อทศกัณฐ์

“เมื่อคืนนี้ไปเสียไฟเจ็กจนเงินทนต์ค่าเหล้าราพณาสูร บ่นออกว่าได้เจ้ามือใหม่มือมันชั้นเหลือสู้”
ละครไทยไปอเมริกา

ด. วัตรอยเท้า หมายถึง มุ่งแก้แค้น มุ่งอาฆาต ฯลฯ มาจากเรื่องรามายณะตอนทศ
วัตรอยเท้าพ่อ คือ ทรพา เมื่อเห็นรอยเท้าเท่ากันก็ไปทำขน

“แม่ลูกชั่วหัวต่อทำชั่วรู้ ผลาญพงษ์เผ่าเหล่ากอทรลักษณ์ เหมือนพวกมึงไม่รู้จักกุนี	จนพี่ข้าย่าไม่รู้จัก ชื่อว่าอีกตัญญูพิษ ดังทศวัตรอยจะคอยขวิด” พระอภัยมณี
--	---

ว. เกรส่องบาตร หมายถึง หลงงมงาย ถูตามไป โดยไม่รู้เหตุผล ฯลฯ มาจากพุทธ-
ประวัติ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยเกี่ยวกับการรักษาบาตร

“แต่ก็ไม่ ใช่ว่าจะถือตามผู้ใหญ่เห็นคนอื่นอย่างมงายจนไร้เหตุผลอันเป็นบัจจยแห่งหายนะซึ่งได้
มีลักษณะว่าอาจินกโป ท่านก่อน ๆ เคยทำมาอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ดังคำว่า” เกรส่องบาตร” ”

การปกครองคณะสงฆ์ของศิรัธรรม

ศ. เห็นกงจักรเป็นดอกบัว หมายถึง เห็นผิดเป็นชอบ มาจากเอกราชชาติเรื่อง
มิตตวินทูชาดก

“แต่แรกรักหักจิตไม่คิดกลัว ครั้นเห็นชดสีเมื่อพลัดเข้าติดตั้ง	เห็นจักรหลอกเป็นดอกบัวก็เรื่อมา จะถอนทั้งก็ไม่ขาดเหมือนปรารณา” เพลงยาวกรมหมื่นสดิศย์ฯ
---	---

“ในชาตินี้มีได้อยู่ชุกฉลอง
ดุจจกักรักเห็นเป็นผกา

เพราะคะนองหนีบุญมุ่นโมทนา
ต้องออกมาใช้ชาติญาติเวร”
เพลงยาวคุณพุ่ม

ข. เหาะเกินลงกา หมายถึง ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกินคำสั่งหรือที่มอบหมายให้ทำมาจากเรื่อง
รามายณะ ตอนหนุมานค้นหาเกาะลงกา

ต. อมพระมาพูด หมายถึง ไม่เชื่อ, ไม่เชื่อตามคำพูด มาจากการอมพระเครื่องซึ่ง
เป็นเครื่องรางของขลัง

“ผู้หญิง่านบ้านเราชาวบางกอก
แต่พระเจ้าเสาชิงช้าทำโพธิ์

เขามกโลกกลืนพระเสี้ยอะโย
ก็เต็มโตขาววังเขายังกลืน”

นิราศวัดเจ้าฟ้า—สุนทรภู่

ค. ฤกษ์เปลี่ยนแปลง หมายถึง ทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นดี มาจากเรื่อง รวดเสนชาต
ตอนพระรวดเสนไปเมืองนางยักษ์สันธมาร นางยักษ์เขียนสารผูกคอตมาไปให้นางกักริเพื่อฆ่าพระรวดเสน
เสี้ย แต่ฤกษ์เปลี่ยนนั้น จึงเปลี่ยนสารว่า เมื่อพระรวดเสนมาถึงเมืองให้นางรับเป็นคู่ครอง

6.2 สุภาษิต คือ คติคำสอนซึ่งได้จาก พุทธศาสนา เรียกว่าพุทธศาสนสุภาษิต ได้
จากทางโลก เรียกว่า โลกนิตี นอกจากนี้เป็นคำสอนต่าง ๆ เช่น สุภาษิตพระร่วง อิศริยานุภาพิต ฯลฯ
สำหรับสุภาษิตที่จะกล่าวต่อไปนี้ ได้นำสุภาษิตที่ได้คติจากทางศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมดังนี้

ก. การไม่คบคนพาล

พุทธศาสนสุภาษิตว่า

“นรชนห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคา แม้หญ้าคาข่มพลอยเหม็นฟุ้งไปด้ายฉันใด การสั่งเสพ
กับคนพาลก็ฉันนั้น”

(ราชธิดา)

ข. ขามหา. 28/303

“ปลาร้าพันห่อด้วย
ใบก็เหม็นคาวปลา
คือคนหมู่ไปหา
ได้แต่ร้ายร้ายฟุ้ง

ใบคา
คละคลุ้ง
คบเพื่อน พาลนา
เพื่องให้เสียพงศ์”
โคลงโลกนิตี—สมเด็จพระยาเดชาฯ

“อย่าคบมิตรจิตพาลสันดานชั่ว
คบนักปราชญ์นั้นแหละดีมีกำไร

จะพาตัวให้เสื่อมความเลื่อมใส
ท่านย่อมให้ความสบายหลายประตู”
อิศริญาณภาษิต

ข. นินทาและสรรเสริญ

พุทธศาสนสุภาษิต ว่า

“ภูเขาศิลาแห่งทิบ ไม่สะเทือนเพราะลมจันได
สรรเสริญจันนั้น”

บัณฑิตย่อมไม่ทวนไหวเพราะนินทาและ

(พุทธ)

“ภูเขาทั้งแห่งล้วน

ลมพายุพัดพา

สรรเสริญแลนินทา

ใจปราชญ์ฤๅเฟื่องพัน

ขุ. ธ. 25/25

ศิลา

บชน

คนกล่าว

ท่อนไต้จันต์จล”

โคลงโลกนิติ—สมเด็จพระยาเดชาฯ

ค. ความไม่ประมาท

พุทธศาสนสุภาษิต ว่า

“แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์
ถึงเดาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด

“ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย”

ขุ. ธ. 25/18

มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด

ก็ไม่คาดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน”

พระอภัยมณี

“อันคดอันทมิ้นคดกำหนดแน่
ทั้งลวงล่องอเจียวทั้งเลี้ยวลด

เว้นเสียแต่ใจมนุษย์สุดกำหนด

ถึงคลองคดก็ยังไม่เหมือนใจคน”

นิราศเมืองเพชร—สุนทรภู่

“พบศัตรูปากปราศรัย
อย่ามัวเมาเนื่องนิจ

ความในอย่าไขเขา

คิดตรงตริทุกเมื่อ”

สุภาษิตพระร่วง

ก. การผูกไมตรี

พุทธศาสนสุภาษิต ว่า

“ผู้ให้ ย่อมผูกไมตรีไว้ได้”

ล.ส. 15/316

“ผจญคนมักโกรธด้วย
ผจญหมู่ทรชนดี
ผจญคนจิตโลภมึ
ผจญอสังข์ให้ยั้ง

ไมตรี
คอต้ง
ทรัพย์สินเพื่อ ฆ่า
หยุดด้วยสังข์”
โคลงโลกนิติ—สมเด็จพระยาเดชาฯ
หรืออย่าดูถูก
สร้างกุศลอย่ารู้โรย”
สุภาษิตพระร่วง

“.....
ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง

จ. กรรม

พุทธศาสนสุภาษิต ว่า

“บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อม
ได้ผลชั่ว”

(พุทธ)
“พักแฝงแดงเต้าถั่ว
หว่านสิ่งใดเป็นผล
ทำทานหว่านกุศล
ทำบาปบาปกระชั้น

ล.ส. 15/333
งายล
สิ่งนั้น
สืบสิ่ง ดีแธ
ชั่วร้ายตามตน”
สำนวนเก่า

ฉ. ปิยวาจา

พุทธศาสนสุภาษิต ว่า

“เปล่งวาจางาม ยังประโยชน์ให้สำเร็จ”

ช.ชา. เอก. 27/28

“ผู้ใดใครเพราะเอื้อน
มากมิตรเมื่อเอางาน
หยามหยาบกล่าวสาธารณ์

คำหวาน
เกลื่อนหน้า
มิตรเกลื่อน ไกลนา

ดุจสุริยะจันทร์แจ่มจ้า

“จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น
ไม่ควรพูดอ้ออิงข่มขู่
แม้จะเรียนวิชาทางค้ำขาย
จึงชอง่ายขายดีมีกำไร

โลกนี้อุประมา”

สำนวนเก่า

อย่าตะคั่นตะคอกให้เคืองหู
คนจะหลอ้งลวงไม่ขามใจ
อย่าปากร้ายพูดจาอิจฉาเสีย
ด้วยเขาไม่เคืองจิตระอิดระอา”
สุภาวดีสอนสตรี